

DYNALP - Dynamic rural alpine space

Vrednotenje narave in krajine za potrebe trženja in turizma na alpskem podeželju

Zaključno poročilo

Maj 2006

VSEBINA

1	Uvod	2
1.1	Trije najpomembnejši izzivi	2
1.2	Povzetek	3
2	Tematske delavnice	4
2.1	Röthis (Vorarlberg, Avstrija), 11. 3. 2005: Razvoj krajine in varstvo narave na primeru suhih zidov, visokodebelnih sadovnjakov in živih meja	4
2.2	Budoia (Furlanija, Italija), 5. 5. 2005: Podeželski turizem in veriga dodane vrednosti na regionalni ravni	15
2.3	Werfenweng (Avstrija), 27. 10. 2005: Turizem – brez avto mobila: trajnostne oblike mobilnosti v občinah	17
2.4	Leutkirch im Allgäu (Nemčija), 23. 6. 2006: Smisel in namen tematskih poti: kateri so dejavniki njihove uspešnosti?	20
3	Projekti na lokalni in regionalni ravni	20

1 Uvod

Jeseni leta 2001 se je predsedstvo Omrežja občin „Povezanost v Alpah“ odločilo, da bo v okviru programa Interreg III B – območje Alp na razpis oddalo predlog svojega projekta. Prvi poskus sicer ni uspel, drugi pa je bil uspešen in zgodaj poleti 2003 smo le začeli izvajati projekt DYNALP, za katerega so bila za triletno obdobje odobrena sredstva v višini 2,16 mio. EUR.

To je bil ambiciozno zastavljen podvig, kajti pri projektu je poleg vodilnega partnerja, tj. vorarlberške občine Mäder, in nacionalnih partnerjev iz petih alpskih držav sodelovalo še 52 alpskih občin in regij s prav tako številnimi projekti, ki so obravnavali štiri protokole Alpske konvencije (turizem, varstvo narave in urejanje krajine, hribovsko kmetijstvo ter trajnostni razvoj in urejanje prostora). Od občin, ki so bile vključene v projekt, je 40 občin članic Omrežja občin. S pomočjo projekta DYNALP so občine želele pritegniti in uporabiti lokalno znanje, kako uveljaviti trajnostni razvoj na podeželju. Poleg občinskih projektov je bil najpomembnejši cilj projekta DYNALP izmenjava izkušenj, ki bo presegala jezikovne in kulturne meje.

1.1 Trije najpomembnejši izzivi

Usklajevanje izvedbenih projektov

Partnerji in sopartnerji so z izvajanjem projektov začeli v zelo različnih razmerah. Številni so imeli oblikovano idejo za projekt že na samem začetku in so lahko takoj začeli z izvajanjem. Drugi so sicer vedeli, kaj želijo početi, a so morali premagati še marsikatero oviro, kot npr. vprašanje financiranja ali odobritve sredstev, odločitev na politični ravni itd. Spet drugi partnerji so šele začeli z iskanjem najprimernejšega projekta. Zaradi vsega tega in tudi zaradi različnih možnosti v posameznih državah je usklajevanje projektne dela tako na nacionalni kot na mednarodni ravni potekalo z velikimi težavami, nazadnje pa je vendarle bilo uspešno - zlasti zaradi izredne angažiranosti nacionalnih animatorjev.

Centralno upravljanje projekta

Izkušnje, pridobljene v projektih, je bilo treba oblikovati tako, da so bile uporabne za vse, in jih na ustrezen način predstaviti javnosti. V ta namen je bila že od začetka projekta v nemškem, francoskem, italijanskem in slovenskem jeziku postavljena domača spletna stran www.dynalp.org z izdelano strukturo, kratkimi e-novicami in informativnim biltenom Omrežja občin v tiskani obliki.

Zelo dobro obiskane in vsebinsko uspešne so bile različne mednarodne prireditve v okviru DYNALP. Kot posebej uspešne so se izkazale tudi štiri tematske delavnice, kjer so bile predstavljene praktične in uporabne vsebine, o katerih so udeleženci razpravljali, jih dopolnili in kasneje uporabili v domačih občinah.

Uspešno upravljanje projekta sta zagotovila - skupaj s sekretariatom – osrednja organa projekta: usmerjevalni odbor (Steering Committee - DSC) in podporna skupina (Support Team - DST), ki sta uspešno sodelovala. Skupaj jima je uspelo izpolniti obsežno in zahtevno nalogo, tj. 52 projektov ne le voditi, temveč tudi uspešno pripeljati do konca.

Upravljanje projekta Interreg

Od vseh treh izzivov je bil to največji, saj je šlo za povsem novo, pa tudi najtežavnejšo nalogo. Za manjše občine, ki sestavljajo naše omrežje in so bile tudi v celoti nosilec projekta, so predstavljali administrativni predpisi in okorne strukture programa Interreg IIIB težko premostljive ovire kljub podpori uradnih organov programa (Managing Authority, Joint

Technical Secretariat). Da se je projekt kljub temu uspešno zaključil, kot je predvideval predlog projekta, pa je pripisati v glavnem vztrajnosti projektnega sekretariata in DST

1.2 Povzetek

Katere rezultate so pri projektu dosegle občine, ki so sodelovale v DYNALP-u, bo prikazala razstava posterjev, ki bo na ogled od 18. do 20. maja 2006 v Bad Hindelangu v okviru mednarodnega posveta ob zaključku projekta. DYNALP je bil doslej največji izziv za Omrežje občin „Povezanost v Alpah“ in je zaradi svoje uspešnosti bistveno pripomogel k njegovi uveljavitvi in nadaljnjemu razvoju. Omrežje si sedaj lahko zastavi nove naloge in še v večji meri kot doslej prispeva k trajnostnemu razvoju v Alpah. Naslednji korak v tej smeri je že storjen: v okviru nadaljevalnega projekta DYNALP², katerega izvajanje financira švicarski Sklad za varstvo narave MAVVA, bodo lahko občine, ki so članice Omrežja občin „Povezanost v Alpah“, ponovno pridobile finančno podporo za svoje projekte. Predstavitev projekta DYNALP², ki bo trajal tri leta in razpolaga s proračunom v višini 1,78 mio. EUR, bo 20. maja 2006, prav tako v Bad Hindelangu.

Za vodilnega partnerja:
Rainer Siegele, župan občine Mäder

2 Tematske delavnice

Izmenjava izkušenj na mednarodni ravni je za uspešno izvajanje projektov zelo pomembna, saj lahko občine oz. regije, ki se srečujejo s podobnimi problemi, prav zaradi izmenjave pogostokrat najdejo rešitve iz prakse.

Ker je bil namen projekta DYNALP spodbuditi izmenjavo vseh partnerjev, so se občine, ki so znotraj tega projekta izvajale podobne projekte, razdelile v tematske skupine. Za vsako skupino so bile organizirane t.i. tematske delavnice, ki so se jih udeležile občine, vključene v projekt DYNALP, pa tudi druge občine, ki jih je zanimala katera od napovedanih tem delavnic.

Od prvotno petih načrtovanih delavnic so bile organizirane štiri. Od pomladi 2005 do poletja 2006 je štiri zanimive delavnice, ki so potekale v Avstriji, Nemčiji oziroma Italiji, obiskalo več kot sto udeležencev, udeležili pa so se jih vedno tudi predavatelji iz drugih alpskih držav.

Delavnice „Občine in reševanje konfliktov: participacija, mediacija“, ki je bila prvotno načrtovana za 9. 9. 2005 v St-Martinu v švicarskem kantonu Valais, žal ni bilo mogoče organizirati. Zaradi hudega neurja in poplav, ki so v času, ko bi morala biti delavnica, prizadele večji del alpskega območja, udeleženci in predavatelji v St-Martin sploh niso mogli prispeti. Zaradi časovne stiske in obsežnega programa nadaljnjih (že načrtovanih) prireditev te delavnice tudi naknadno ni bilo mogoče organizirati.

V nadaljevanju sledi opis treh delavnic, ki so bile organizirane, in četrte delavnice, ki šele bo sledila. Podrobni opisi poteka posameznih tematskih delavnic so različni, saj za nekatera predavanja ni bilo na voljo pisnih povzetkov.

2.1 Rõthis (Vorarlberg, Avstrija), 11. 3. 2005: Razvoj krajine in varstvo narave na primeru suhih zidov, visokodebelnih sadovnjakov in živih meja

Prva tematska delavnica je bila namenjena zlasti občinam, ki želijo poskrbeti za nadaljnji razvoj kulturne in naravne krajine na svojem območju ali v katerih je ta ogrožena. Cilj delavnice je bil posredovati informacije o pomembnih parametrih krajine, predstaviti oblike pomoči pri načrtovanju razvojnih ukrepov in ukrepov ohranjanja krajine, ter prikazati, kako poteka ozaveščanje prebivalcev o pomenu negovane krajine ter kako povečati vrednost podobe kraja in krajine.

Delavnica je obsegala teoretični del z uvodnimi predavanji, ogled projektov na terenu (suhi zidovi, visokodebelni sadovnjaki, žive meje) ter izmenjavo izkušenj in stališč v delovnih skupinah. Pri določitvi tem, ki so jih obravnavale delovne skupine, so bile upoštevane želje udeležencev.

Program 1. tematske delavnice DYNALP, Rõthis (Avstrija), 11. marec 2005:

8.45 – 9.00	Pozdravne besede - Rainer Siegele, župan občine Mäder/A Predstavitev občine Rõthis - Norbert Mähr, župan občine Rõthis
9.00 – 10.30	Predstavitev projektov: <ol style="list-style-type: none"> 1. Delovanje Prirodoslovnega društva Trimmis/CH (Christian Hemmi) 2. Projekti Compensorio Montano del Pordenonese, Friaul/I

	(Renato Mirto Monte, Luigi Fabbro)
	3. Projekti občine Röthis (Renate Tschofen)
	4. Projekt „Vorderland - vorarlberški vrt“ (Beatrix Hohengartner)
10.30 – 10.45	Odmor
10.45 – 12.00	Ogled suhih zidov na terenu, obisk pri vinogradniku Franzu Nachbauerju v Röthisu
12.15 – 14.00	Kosilo
14.00 – 15.45	Moderirane delovne skupine: Teme: <ul style="list-style-type: none"> - Obveščanje prebivalcev / vključevanje prebivalcev v proces izvajanja / odnos med amaterskim in profesionalnim - Ekonomski vidiki: vključevanje kmetijstva / trženje, verige dodane vrednosti, sodelovanje z gostinsko dejavnostjo (ogled mobilnega pasterizatorja) - Izobraževanje / delovna mesta / programi za preprečevanje brezposelnosti med mladimi - Popis / dokumentiranje / zavarovanje sort / vrt starih sort
15.45 – 16.00	Odmor
16.00 – 17.00	Predstavitve rezultatov delovnih skupin, zaključna razprava

V nadaljevanju sledi povzetek posameznih predavanj in zapisniki delovnih skupin.

1. Projektno delo Naravoslovnega združenja Trimmis (NVT)

Izhodiščni položaj občine Trimmis

Trimmis leži severno od vzhodnošvicarskega mesta Chur (Churer Rheintal) in ima 2800 prebivalcev. Območje je reliefno razgibano zaradi murinih usadov, z njihovim odlaganjem pa so nastala za kraj značilna melišča. Prvo naselje je na tem območju nastalo pred približno 3500 leti. Rezultat trdega dela prebivalcev na skalnatih meliščih je edinstvena kulturna krajina. Ogromne količine kamenja, ki so ga ljudje v preteklosti zbirali in zlagali v suhe zidove, so na majhnem prostoru ustvarile razčlenjeno kulturno krajino. Ob zidovih se je skozi stoletja zaraslo grmičevje in drevje. Danes je za Trimmis značilna bogato strukturirana krajina z živimi mejami v dolžini 20 km in s pribl. 15 km dolgimi suhimi zidovi.

Prirodoslovno združenje Trimmis (Naturkundliche Vereinigung Trimmis - NVT)

Na pašniku Allmende se je ohranila množica rastlinskih in živalskih vrst. Ukrepi za preprečevanje zaraščanja od kmetov, ki jih izvajajo, zahtevajo intenzivno obdelovanje kmetijskih zemljišč. Da bi zemljišča ohranili v prvotnem stanju, je treba delo opraviti ročno. V podporo kmetom pri izvajanju omenjenih ukrepov je bilo leta 1989 ustanovljeno Prirodoslovno združenje Trimmis (NVT), ki danes šteje 295 članov. Ohranjanju pašnih površin Allmende posvetijo člani NVT - v sodelovanju s kmeti in lovci - letno več kot 200 delovnih ur. Cilji NVT so tudi spodbuditi prepoznavanje avtohtonih živalih in rastlin ter ohraniti raznovrstnost rastlinskega in živalskega sveta. Prav tako NVT organizira predavanja, strokovne ekskurzije in delovne akcije ter vzdržuje biotope.

Dejavnosti in projekti NVT

○ **Projekt „Krajina z živimi mejami na območju občine Trimmis“**

V sodelovanju s kmečko organizacijo in graubündenskim uradom za varstvo narave in krajine je občina pripravila projekt „Krajina z živimi mejami na območju občine Trimmis“. Sredstva za izvajanje projekta prispeva FLS. Najmanj en dan v letu člani NVT in kandidati za članstvo v lovskih organizacijah brezplačno in pod vodstvom gozdarskega strokovnjaka posvetijo urejanju živih meja, da se hitro rastoče vrste, kot sta jesen in leska, ne bi razrasle in da bi se še povečalo število vrst, kar bi žuželkam, pticam in malim sesalcem, ki so si tam poiskale življenjski prostor, zagotovilo več možnosti za prehranjevanje. Od leta 1994 dalje so v NVT oskrbeli 2 ha žive meje.

○ **Suha travišča**

Ob vznožju gorskega predela občine Trimmis so se ohranile obširne površine suhih travišč. S sredstvi FLS so v kraju uspeli ohraniti ekstenzivno obdelavo in jo razširiti na nadaljnjih 15 % obdelovalnih kmetijskih zemljišč.

○ **Mlada drevesa**

V okviru enega od projektov so lastniki zemljišč, člani NVT, šolski razredi in skupine mladih članov WWF skupaj zasadili 141 mladih visokodebelnih sadnih dreves. Stroške za nakup dreves ter zaščito in vzgojo posajenih dreves je za prvih šest let prevzel FLS.

○ **Nasad sort sadnega izbora**

S sredstvi, ki so jih leta 1997 prejeli z Bindingovo nagrado, so člani NVT uredili nasad sadnih sort in v njem zasadili 20 visokodebelnih dreves.

○ **Vzgoja dreves**

Ker želijo zagotoviti vzgojo mladih dreves tudi v prihodnje, vsako leto organizirajo tečaje, na katerih se udeleženci posvetijo vzgoji in gojenju določenega števila mladih dreves.

○ **Mošt**

V NVT želijo spodbuditi tudi gojenje visokodebelnih sadnih dreves, zato vsako leto nabavijo jabolka iz teh nasadov (60 rapnov za kilogram). Jabolka predelajo v jabolčni sok (pribl. 4000-5000 litrov) in ga nato prodajajo v desetlitrskih posodah (20 CHF/13 EUR).

○ **Suhi zidovi**

Suhi zidovi so za „kamnito okolje“ značilni kulturni spomeniki, so elementi, ki razčlenjujejo krajino, in pomembni habitati. Ohranjanje in vzdrževanje suhih zidov sta zelo zahtevna in težka naloga. Ta dela vodijo strokovnjaki, saj je le tako mogoče zagotoviti, da zidovi ostajajo stabilni. Izvedba obnovitvenih del je bila omogočena s sredstvi FLS.

- **Projektno delo v sodelovanju s šolami**

V letih med 1994 in 1998 se je 524 učencev in vajencev udeležilo enotedenskih delovnih taborov, kjer so se pod vodstvom strokovnjakov seznanjali s postopki obnove suhih zidov. Nastanitev udeležencev je organizirala občina.

- **Program zaposlovanja**

Od leta 1998 izvaja NVT tudi programe zaposlovanja brezposelnih oseb. Programe, ki jih podpira tudi občina, organizira projektni vodja.

- **Projektno delo z osebami, ki opravljajo naloge civilne zaščite in reševanja**

Sodelovanje z osebami, ki opravljajo naloge civilne zaščite in reševanja, je pokazalo zelo pozitivne izkušnje.

- **Biotopi dvoživk**

V zadnjih petnajstih letih so v NVT uredili in poskrbeli za vzdrževanje 14 biotopov dvoživk (med drugim so organizirali projektni teden na temo „Habitati dvoživk in gradnja ribnikov“, na katerem so sodelovali učenci višjih razredov gimnazije).

- **Jesenska tržnica**

Ohranjanje stikov, vsakoletni razpis natečaja na določeno temo, razstava kart s podobami iz naravnega okolja v Trimmisu, pokušnja jabolčnega soka, jabolčnih kolačkov na vaniljevi kremi, želodovega kapučina itd.

2. Vrednotenje pridobivanja naravnega kamna in spodbujanje njegove uporabe v občini Caneva

V občinski upravi italijanske občine Caneva v Furlaniji-Julijski krajini so se odločili, da bodo v okviru projekta DYNALP podprli izobraževanje mladih, namenjeno pridobitvi kamnoseškega poklica, in tako za ta poklic pridobili tudi prihodnje generacije. Občina podpira uporabo domačega naravnega kamna tudi v okviru javnih razpisov za gradbena dela. Vse to bi pripomoglo k ohranitvi kamnoseka kot obrtniškega poklica, ki je tesno povezan z domačimi nahajališči naravnega kamna. Investicijo bo mogoče istočasno izkoristiti tudi kot reklamo za uporabo naravnega kamna v zasebnih gradbenih projektih, kar bi ustvarilo možnost stalnega zaslužka.

Uporaba apnenca ima v občini Caneva že stoletja dolgo tradicijo. Primer zato je caneviski grad (Castello di Caneva), kjer so za obnovo grajskih zidov še vedno potrebna precejšnja sredstva.

Po prvi svetovni vojni so v Canevi ustanovili kamnoseško zadrugo, njena vloga pa je bila pridobivanje gradbenega materiala in elementov. Apnenec, ki ga pridobivajo v kamnolomu in nato uporabljajo v gradbeništvu in tudi številnih drugih področjih, danes največkrat strojno obdelajo (strojno lomljenje) v Saroneju, delu caneviske občine. Poleg te dejavnosti, ki že postaja industrijska dejavnost, deluje v tem kraju tudi skupina kamnosekov, ki nadaljuje z obrtniško, tj. ročno površinsko obdelavo okrasnega kamna, namenjenega zlasti domačemu tržišču.

Občinska uprava se je torej odločila, da bo ta s kulturno-zgodovinskega vidika zelo pomemben obrtniški poklic spodbujala in za kamnoseško delo poskušala pridobiti zanimanje mladih. Naravni kamen uporabljajo tudi v okviru javnih razpisov za izvedbo del na področju gradbeništvu. Pri drugih objektih, npr. gradnji opornih zidovih s površinami vidnega betona na območjih, ki so velikega pomena za krajino, bo treba izvesti ustrezne ukrepe (uporaba domačega naravnega kamna), s katerimi se bo povečala njihova vrednost s krajinskega in zgodovinskega vidika. Sredstva, namenjena za obnovitvena, restavratorska, rekonstrukcijska in vzdrževalna dela na objektih, pri gradnji katerih se uporablja naravni kamen, zagotavljajo občinski gradbeni predpisi. Značilna uporaba kamna sta oblaganje ograj ter gradnja stopnišč in opornih zidov zlasti na krajinskih varstvenih območjih.

3. Obnova, ohranjanje in spodbujanje gojenja starih sadnih sort s ciljem varstva kulture, krajine in okolja v deželi Furlanije-Julijske krajine

Za Furlanijo v Italiji in druga alpska območja je značilna dolga sadjarska tradicija. Še vse do prve svetovne vojne je bil pridelek v sadjarstvu na splošno zelo bogat, zato je bila dejavnost zelo priljubljena: sadje so izvažali v Avstrijo, Rusijo, na Bavarsko, Saško, v Egipt in celo ZDA. Kmetje so bili za to delo usposobljeni, kakovost je bila na visoki ravni. Po drugi svetovni vojni pa so v ravninskih predelih, kjer razmere za gojenje niso tako zahtevne, uredili komercialne nasade sadnega drevja, zlasti novih, visoko kakovostnih ameriških sort, kot sta Golden Delicious in Stark Delicious. Mnogi visokodebelni travniški sadovnjaki okrog vasi v hribovskih predelih dežele so danes skorajda brez izjeme opuščeni.

Skorajda tridesetletnemu obdobju, ko domačih nasadov sadnega drevja nihče ni oskrboval, je sledilo obdobje intenzivnejšega ozaveščanja prebivalcev, kar naj bi preprečilo opuščanje obdelovanja teh zemljišč. Ohranitev starih sadnih dreves so finančno omogočile javne inštitucije in organizacije, predvsem pa zasebniki. Stara drevesa so pomembna zlasti s krajinskega, turističnega in ekološkega vidika.

Za gojenje številnih domačih sort hrušk in sliv skrbijo trenutno v treh tako imenovanih „okoljskih muzejih“.

Projekti obnove nasadov domačih sadnih dreves

- **Projekt Italijanskega inštituta za raziskovanje gorskih območij (INRM)**

Projekt „*Obnova in genetski opis domačih sadnih sort*“ so od novembra 2001 do aprila 2003 izvajali v sodelovanju s Sektorjem za kmetijstvo – podjetjem za eksperimentalni razvoj na področju kmetijstva (SAASD) in Oddelkom za rastlinske izdelke Univerze v Vidmu (prof. Testolin).

Cilji projekta so bili:

- določiti nekatere vzorce domačih sort jabolk in hrušk s pomočjo analize DNK (genetski prstni odtis);
- opisati sadne sorte s pomološkega in genetskega vidika;
- ovrednotiti karakteristike sort z agronomskega vidika (odpornost proti najpomembnejšim boleznim, lastnosti okusa sadežev...);
- urediti nasade sadnih dreves na zasebnih kmetijah.

<http://www.saasd.it/prq/inrm.htm>

- **Projekt v okviru pobude INTERREG IIIA med Italijo in Slovenijo:**

Cilj projekta z naslovom „Obnova in spodbujanje gojenja plemenitih sadnih sort kot obogatitev sortne pestrosti in podpora razvoju sadjarstva v obmejnih regijah“, ki ga Italija in Slovenija izvajata v okviru pobude Skupnosti INTERREG IIIA (od aprila 2003 do marca 2006), so ohraniti, razširiti in ovrednotiti genotipe domačih sadnih sort v gričevnatih in gorskih regijah Furlanije-Julijske krajine ter v sosednjih slovenskih regijah. Izvajajo se zlasti ukrepi, ki ozaveščajo o ekološki pridelavi ter spodbujajo h gojenju domačih sort, kar bi povečalo njihovo priljubljenost pri potrošnikih. V ta namen je izdelan poseben čezmejni logotip, vzpostavljena je tudi prodajna mreža. Projektni partnerji so na italijanski strani pordenonska pokrajinska uprava (prek SAASD) in Oddelek za uporabno biologijo in zaščito rastlin Univerze v Vidmu (prof. R. Osler), na slovenski strani pa Kmetijsko-gozdarski zavod iz Nove Gorice (mag. Darinka Blazica).

- **Pobude na lokalni ravni:**

Da se je prav zaradi različnih lokalnih pobud uspela ohraniti marsikatera stara rastlina ali drevo, se lahko zahvalimo predvsem navdušenju in zavzetemu delovanju mnogih posameznikov. Deloma poteka prodaja sadja neposredno v kraju, kjer je bilo pridelano, deloma pa ga predstavljajo na ogledih oz. pokušnjah, tako da lahko otroci in odrasli поблиže spoznajo vso pestrost nekdanjih okusov.

Za vsem tem se ne skriva samo znanstveni cilj ohranjanja raznovrstnosti sort kmetijskih rastlin, starih kultivarjev ali družbenih, ekonomskih in kulturnih okvirnih pogojev. Prek povezovanja jabolk in jabolčnih jedi z drugimi značilnimi jedmi domače kuhinje (sir, klobase, vino itd.) se bo namreč ohranila tudi kulinarčna tradicija. Istočasno to pomeni podporo restavracijam, podeželskim gostilnam in kmetijam ter ohranjanje lokalnih običajev. Nakupovanje in uživanje tega sadja je že postalo sestavni del lokalne kulture.

4. Projekti v občini Röthis

Občina Röthis ima okoli 2000 prebivalcev in leži v zahodni Avstriji na območju vorarlberškega višavja (Vorarlberger Oberland).

Vorarlberški sadni vrt

Pomembnejši dosežki:

- Ohranitev domačih sadnih nasadov je temeljno vodilo v načrtu namembnosti zemljišč iz leta 1996.
- Svetovanje na področju varstva narave v obdobju 2000-2001.
- Spodbujanje gojenja in ohranjanja sadnih dreves.
- Sadtve visokodebelnih sadnih dreves.
- Popis stanja sadnih dreves v letu 2001; brošura o sadju.
- Informativna prireditve (31. 1. 2002).
- Domače sadno žganje (2002).
- Pobude za ureditev obrata za pripravo mošta v Röthisu (2003).
- Predstavitev domačega sadjevca (2003).
- Združitev sadjarskih in vrtnarskih društev (2003).

→ Več informacij o projektu: gl. predavanje o Vorderlandu.

Ohranjanje suhih zidov v Röthisu – biotska raznovrstnost v vasi

Suhi zidovi, ki so od nekdaj dajali poseben pečat številnim vasem in krajinam, so se začeli v preteklih desetletjih vedno bolj umikati betonskim zidovom. Atraktivne kamnite strukture niso le prijetne na pogled, istočasno so tudi dragocen življenjski prostor mnogim rastlinam in živalim. V Röthisu so se v okviru pilotnega projekta, ki so ga pripravili v sodelovanju z zavodom za zaposlovanje, skupaj z brezposelnimi mladimi lotili obnove suhih zidov. Projekt se financira s sredstvi občine Röthis in zavoda za zaposlovanje.

Občina si zlasti za ohranitev sadnih dreves prizadeva že mnogo let. Z novim projektom je dejavno pripomogla k oblikovanju podobe vasi in k varstvu narave, obenem pa brezposelnim mladim omogočila ponovno vključitev v vsakdanji delovni proces. V štirih mesecih, kolikor je trajal projekt, se je od devetih na trg delovne sile uspešno vključilo sedem mladostnikov.

V pilotnem projektu so mladi izvajalci obnovili propadel zid v središču Röthisa. Najprej so morali zid porušiti, kamenje pa ponovno prebrati. V bližnjem kamnolomu so poiskali

dodaten gradbeni material, s katerim so postavili nov in stabilen zid. Umetnost gradnje suhega zidu je v tem, da gre za sestav kamnov, pri čemer se povezovalni elementi, npr. beton, ne uporabljajo. Nekdaj so te umetne objekte gradili zaradi nuje, saj so želeli zemljo izravnati in tako pridobiti nove površine za obdelovanje, danes pa so le še redki, ki si prizadevajo za gradnjo oziroma ohranitev zidov iz naravnega kamna.

Najbrž na začetku nihče ni razmišljal, da bo tako težavno delo ustvarilo tudi dragocene življenjske prostore. V razpokah zidu rastejo toploljubne rastline, v votlih prostorih pa so si zavejte poiskale žuželke in plazilci... Šele odkar so suhe zidove začeli nadomeščati z betonskimi oz. odkar so ti začeli propadati, se je pokazalo, kako velika je pravzaprav njihova izguba za krajinsko pestrost.

Po uspešno zaključenem pilotnem projektu se bo obnova nadaljevala tudi še na preostalih suhih zidovih v Rõthisu.

5. Pobuda za ohranitev in oživitev travniških sadovnjakov „Vorderland – vorarlberški vrt“

Leta 2002 se je sedem sadjarskih in vrtnarskih društev iz regije Vorderland v zvezni deželi Vorarlberg na zahodu Avstrije združilo, da bi skupaj nekaj storili za ohranitev in ponovno oživitev sadjarske tradicije, ki jo odražajo mogočna sadna drevesa, značilna za tamkajšnjo krajino.

Okoli 25 posameznikov iz vrst sadjarskih in vrtnarskih društev, kmečkih proizvajalcev, neposrednih tržnikov, pridelovalcev mošta in predstavnikov občin se danes redno srečuje in obravnava zasnove za rešitev obstoječe problematike. Pri sooblikovanju zasnov sodeluje tudi 12 občin iz Vorderlanda in Vorarlberga.

Osnovna ideja temelji na izhodišču, da je travniškimi sadovnjakom mogoče pomagati le, če bodo sadni izdelki dosegli boljši tržni položaj. Pomembno je tudi vračanje k tradiciji, razvijanje novih izdelkov, obveščanje prebivalcev ali izvajanje projektov z učenci.

Dejavnosti

Osem delovnih skupin društva je pripravilo in uresničilo različne pobude:

Mobilni pasterizator v obratih za pripravo mošta

Bertram Nachbaur in Raimund Burtscher sta poleti 2003 nabavila mobilni pasterizator, ki omogoča takojšnjo pasterizacijo sladkega mošta in drugih vrst sokov. V sodelovanju z domačimi obrati za pripravo mošta ter vrtnarskimi in sadjarskimi društvi ponujata svoje storitve v času pobiranja pridelka. Potrošniki lahko tako svoj sok, ki je bil „obdelan“ v

mobilni napravi, odnesejo domov v steklenicah ali plastičnih posodah. Leta 2003 sta lastnika naprave v steklenice in posode zasebnikov napolnila 10000, naslednje leto pa že 15000 litrov.

Leta 2004 so tako v sok in mošt predelali okoli 44000 kg domačega sadja. Pri sokovih je ponudba vedno večja, zelo priljubljeni so zlasti mešani sokovi (češnja, višnja, bezeg, rdeči in črni ribez). Ponudbo bodo v prihodnje razširili še z moštom visoke kakovosti.

Mobilna naprava naj bi po eni strani pripomogla, da bi jo v večji meri uporabljali zasebniki, kar bi zagotovilo ohranjanje številnih sadnih dreves. Po drugi strani pa bi z učinkovitejšim trženjem tradicionalnih izdelkov in s pripravo novih vrst pijače dvignili vrednost visokodebelnih dreves različnih sadnih vrst.

<http://members.inode.at/bertram.nachbaur/pasteur.htm>

- **Izboljšanje kakovosti mošta (tečaji)**

Leta 2004 sta bila v sodelovanju s svetovalcem za sadjarstvo iz spodnjeavstrijske kmetijske zbornice organizirana dva tečaja, na katerih so udeležence seznanili, kako izboljšati kakovost mošta in načrtno razširiti prodajno mrežo kakovostnih vrst mošta iz Vorderlanda.

- **Redna srečanja ljubiteljev mošta**

Ljubitelji mošta iz okoliških krajev se srečujejo vsak mesec za stalnim omizjem. S seboj prinesejo mošt, ga pokušajo, ocenjujejo ter razpravljajo o njem.

- **Večer pokušine domačih jedi in pijač**

Na prireditvah, ki jih organizirajo občine in posamezna lokalna društva, je treba dati večji poudarek možnostim za pokušnjo domačih proizvodov. Da bi društvo predstavilo domače izdelke in pridelke, še zlasti najbolj inovativne med njimi, je konec aprila 2004 organiziralo skupni večer pokušine domačih jedi in pijač, na katerem so sodelovali župani vseh občin v regiji.

- **Skupno sajenje dreves**

1. maja 2004 je v veliki akciji skupnega sajenja dreves sodelovalo vseh 12 občin regije Vorderland: vsaka od njih je posadila po tri sadna drevesa. Župani - ti so imeli vlogo botrov - so drevesa zasadili skupaj z učenci. Konec junija je 12 županov povabilo učence še na „pogostitev pod drevesi“, kar je med mladimi udeleženci naletelo na velik odziv. Program se je zaključil s kvizom o sadjarstvu in poznavanju tradicionalne kulture.

- **Praznik češenj in mošta v občini Fraxern**

Na prazniku mošta „Moschta & Koschta“ so na stojnicah razstavili velik izbor jedi domače kuhinje, pridelkov iz domačega vrta in izdelkov iz domače kleti, ki je dokazal, kako pestra je kulinarčna ponudba v Vorderlandu.

Drug vrhunec praznika mošta 2004 je bila „pot alpskega mošta“, na kateri so lahko obiskovalci poskusili več kot 40 nagrajenih moštov iz Avstrije, Nemčije in Švice. Na veliko zanimanje obiskovalcev je naletela tudi razstava različnih sort, ki jo je pripravilo sadjarsko in vrtnarsko društvo iz Gölfisa.

- **Obrezovanje in gojenje sadnih dreves**

Namen projekta, pri katerem so sodelovali tudi vorarlberški drevesničarji, je bil spodbuditi prebivalce k obrezovanju in gojenju starih sadnih dreves. Doslej je bila obrezana že polovica od 600 prijavljenih dreves. Zaradi velikega odziva se bo akcija nadaljevala tudi v prihodnje.

- **Šolski projekt: „Učimo se z vsemi čuti“**

Projekt naj bi učencem olajšal dostop do narave. Sodelovale bodo vse območne šole, ki bodo v praksi v kratkem začele obravnavati sadna drevesa. Projekt bodo začeli izvajati v prvih razredih osnovnih šol, razširil se bo še na naslednja štiri leta. Poleg tega bodo na programu t.i. enodnevni projekti o drugih vsebinah s kmetijskega področja, npr.

zelenjadarstva, sadjarstva, vinogradništva, čebelarstva. Doslej se je za sodelovanje pri obravnavi najrazličnejših tem prijavilo že več kot 50 osnovnošolskih razredov.

- **Popis in ohranjanje sort**

V okviru Interregovega projekta, ki vključuje območje Bodenskega jezera (gl. plakat Območje Bodenskega jezera), naj bi v naslednjih dveh letih določili čim več sadnih vrst, ki so vredne ohranitve, uredili nasade, s tem pa zagotovili njihovo ohranitev. Priprave na ureditev prvega takega nasada v Vorderlandu so se že začele.

Ob popisu sorte „Moschta & Koschta“ jeseni 2004 je bilo oddanih skorajda 200 vzorcev oz. so te vzorce zbrali lokalni koordinatorji.

- **Kurse zur Qualitätsverbesserung von Mosten**

Nikolaus Walter je v projektu sodeloval kot fotograf. Njegova naloga je bila, da na podlagi izbranih projektov fotografsko zabeleži „vorarlberški vrt“. Fotografije, ki jih bodo uporabljali na področju odnosov z javnostmi, naj bi prispevale tudi h krepitvi identitete v regiji Vorderland.

- **Anketna raziskava o nakupovalnih navadah v Vorderlandu**

Rezultati obsežne anketne raziskave o nakupovalnih navadah lokalnega prebivalstva kažejo jasno sliko in številne izhodiščne točke za trženje izdelkov.

6. Zapisniki delovnih skupin

→ Delovna skupina „Izobraževanje in zaposlovanje“

Osnovni pogoji:

Projekti na področju varstva narave in krajine so primerni za ustvarjanje delovnih mest in posredovanje občutka odgovornosti za določen življenjski prostor.

Osnovni pogoji za izvajanje programov izobraževanja in/ali zaposlovanja na področju varstva narave in krajine

- Za izvajanje projektov je treba opredeliti njihovo strukturo (javna ali zasebna narava):
  - npr.: Naravoslovno združenje Trimmis → vzpostavljanje stikov s šolami, kar učitelje in učence pritegne k sodelovanju pri projektih;
  - npr.: občina Röthis → izbere suhe zidove, ki so potrebni obnove. Urad za delo posreduje brezposelne mladostnike, ki pod strokovnim vodstvom opravijo obnovitvena dela oz. zid zgradijo na novo.
- Strokovno osebje mora biti vključeno v projekt zaradi posredovanja navodil zaposlenim s strokovnega in socialnega vidika.
- Odločilen je izbor oseb, ki naj bi jih zaposlili. → Zagotovljeni morajo biti določeni pogoji:
  - motiviranost,
  - fizični pogoji.
- Ozaveščanje prebivalcev in nosilcev odločanja o interesih varstva narave in krajine. → Motiviranost za izvajanje in financiranje mora obstajati, osrednjega mesta ne smejo zavzemati samo ekonomski vidiki in materialne vrednote.

Pozitivni vidiki programov izobraževanja in zaposlovanja na področju varstva narave in krajine

- Ozaveščanje udeležencev o urejanju krajine in varstvu narave.

- Udeleženci se poistovetijo z določenim življenjskim okoljem, za katero so sami odgovorni in ga tudi sami sooblikujejo. → Krepitev zavesti za nematerialne vrednote.
  - Npr. Trimmis → mladi z učitelji že več let skrbijo za žive meje → poistovetijo se z življenjskim okoljem, za katerega skrbijo in z njim vzpostavijo določen odnos.
  - Npr. Trimmis → zainteresirane družine so pod strokovnim vodstvom uredile biotop in zanj skrbijo že več let.
- Brezposelne osebe, za katere je na trgu delovne sile težko poiskati ustrezno zaposlitev, je mogoče vključiti v programe in jih morda kasneje ponovno vključiti tudi v delovni proces.
  - Npr. občina Röhthis → pet od sedmih mladostnikov je bilo po končanem programu zaposlovanja vključenih v delovni proces.
- Priznanje, nova motiviranost za (dolgotrajno) brezposelne → dviganje njihove samozavesti.

→ Delovna skupina „Obveščanje in sodelovanje prebivalstva“

Osnovni pogoji:

Procesa sodelovanja javnosti oz. prebivalcev pri odločanju ni mogoče v celoti prenesti z ene občine na drugo.

Pri tem je treba upoštevati naslednje:

- Datum prireditve; izbrati je treba ustrezen čas za izvedbo projekta.
- Tema mora pri skupini sprožiti osebno vpletenost oz. prizadetost.
  - Poročilo iz občine Sacile (Italija): poskus prehoda na alternativne vire energije zaradi trenutno prevelikih obremenitev. Zaradi velike osebne vpletenosti so prebivalci dovzetni za določeno temo. → Stiska sproži pri prebivalcih določene odzive.
- Pomembni so kulturna motiviranost, izboljšanje zunanje podobe in krepitev identitete, prek tega je mogoče ljudi vključiti v skupnost. Če obstaja nevarnost, da se bo izgubilo nekaj, kar sodi k identiteti, potem je prebivalce mogoče motivirati. → motiv prizadetosti.
- Rezultate, dosežene v procesu sodelovanja prebivalcev, morajo nosilci političnih odločitev obravnavati resno in jih morajo tudi dejansko uresničiti.
- Poleg ozaveščanja prebivalstva so potrebni (manjši) vzorčni primeri – izmenjava z drugimi občinami oz. regijami, kar omogoča konkretne pobude.
- Organiziranje informativnih prireditev za prebivalce, saj je na takem izhodišču možno poglobljeno delovanje.
- Izobraževanje, senzibiliziranje javnosti prek družine in šole:
  - pomembno je nadaljnje izobraževanje učencev, staršev in učiteljev;
  - šolski projekti so pomembni, vendar pa učitelji ne smejo biti preobremenjeni;
  - pozitivni učinki šolskih projektov se morajo takoj pokazati;
  - potek procesa ozaveščanja poteka enostavneje, ko gre za otroke

Kaj pridobijo udeleženci (občine, prizadeti, aktivni posamezniki)?

- Če sodelovanje med posameznimi ravni poteka uspešno, so zadovoljni tudi nosilci političnih odločitev. Pomembno je dobro vzdušje v skupnosti, ki izvaja določen projekt.
- Krepitev identitete tudi pri prebivalcih, ki so se v kraj priselili na novo; utrjevanje občutka pripadnosti.
- Odločitve, ki temeljijo na udeležbi prebivalcev, so trdnejše in trajnejše.

Kaj podpira proces sodelovanja prebivalcev?

- Omejeno oz. vnaprej določeno trajanje projekta.
- Razdelitev po posameznih fazah, proslavljanje „mejniov“ – družabnost.
- Obravnava strahov, ki se pojavljajo.
- Zahvala udeležencem.
- Ideje in projekte je treba uresničevati, ne smejo ostati v predalih.
- Osebna angažiranost posameznikov ali skupin, „ustna propaganda“..
  - npr. uvrstitev regionalnih izdelkov v ponudbo samopostrežnih trgovin, ker so tako zahtevale nakupovalke (Švica),
  - npr. oskrbovanje šol s pridelki in živili iz ekološke pridelave (Budoia v Italiji),
  - npr. projekt ureditve igrišča (Mäder v Avstriji) – pobudo za projekt je dala ena od tamkajšnjih mater.
- Ukrepi za oblikovanje okoljske zavesti, usposabljanja multiplikatorjev.
- Vključevanje interesnih skupin / multiplikatorjev / društev / inštitucij, ki projektne ideje posredujejo naprej.

Kaj ovira proces sodelovanja prebivalcev?

- Strah pred spremembami – tako pri prebivalcih, ki so zaradi določene zadeve neposredno vpleteni, kot pri nosilcih političnega odločanja.
- Projekti, ki so namenjeni isti ciljni skupini (udeležencem, ki sodelujejo pri projektu), se ne smejo začeti oz. izvajati istočasno.

Odperta vprašanja

- Ravnanje z novimi prebivalci, pripadniki drugih kultur in migranti ter njihovo vključevanje v dejavnosti?
  - Storit je treba številne majhne korake.
  - Organiziranje kulturnih praznikov, da bi „razrahljali/odpravili“ meje.
  - Uradno/javno obveščanje v več jezikih?
  - Dostop do migrantov v javnih inštitucijah (občinski urad, knjižnica, otroški vrtec, šole).
  - Npr. srečanje žena v Mädru v Avstriji: problematika udeležbe migrantov.
  - Organiziranje npr. vsakoletne prireditve (npr. brunch) za vse nove priseljence.

Osrednja vprašanja

- Kdo?
- Kako lahko oblikujemo vabilo?
- Kako pridobimo k sodelovanju nosilce odločitev?
- Kako približamo teme prebivalcem?
- Kdaj zadostuje „gola“ informacija?
- Na kaj moramo biti pozorni?
- Kaj se v nobenem primeru ne sme zgoditi?
- Kako za tak način delovanja pridobimo nosilce odločitev (npr. odgovorne na občini)?

→ Delovna skupina „Ekonomski vidiki“

Vključevanje kmetijstva / trženja, verige ustvarjanja dodane vrednosti, sodelovanje z gostinsko dejavnostjo itd.

Izhodišče razprav je bila ugotovitev enega od referatov, predstavljenih v dopoldanskem času srečanja: „Izdelki morajo biti koristni“. Če naj ukrepi za dvig vrednosti krajine vodijo v trženje izdelkov, potem mora za te izdelke tudi obstajati dejanska potreba, saj jih dolgoročno nihče ne bo kupoval le zaradi dobrega namena - na tej točki že govorimo o **tržni sposobnosti** izdelka.

Udeležencem so bili predstavljeni pozitivni primeri, npr. iz švicarske regije Werdenberg („Werdenberger Apéro“), kjer so se kmetje združili z namenom, da bodo obiskovalce (skupine in družbe) pogostili z domačimi izdelki in pridelki. Kmetje lahko domačo hrano ponudijo skupinam od 15 do 1000 oseb.

Drug primer so divjačinski izdelki iz Furlanije v Italiji, ki so bili ob podpori deželnega združenja predstavljeni na sejmi in so v Italiji postali pravi nacionalni uspeh.

V delovni skupini so tudi ugotovili, da ima neposredno trženje svoje meje. Proizvajalci namreč za proizvodnjo svojih izdelkov potrebujejo čas in se ne zato morejo ukvarjati le z neposrednim trženjem. Večji distributerji ter strokovnjaki za gastronomijo in prehrano imajo pri proizvodih svoje zahteve glede količine, embalaže itd.. Za vse to so potrebne **trženjske strukture**.

Istočasno obstajajo tudi projekti, ki niso zaživel, kajti kmetje, ki so bili zaproseni za sodelovanje, za novosti sploh niso bili zainteresirani.

Na delavnici se je jasno pokazalo, da so za uresničevanje kakovostnih pobud pogosto potrebna **zagonska finančna sredstva** (projekti s finančno podporo), če naj bi jih izvajati neodvisno.

Izoblikani so bili naslednji recepti za uspešnost, ki jih lahko povzamemo v naslednjih točkah:

- Mešanica tradicije in inovacije: inovativne ideje je treba graditi na stari tradiciji (npr. po eni strani v smislu „Mošt je prava stvar!“, po drugi strani pa izkoristiti doslej še nepoznane mešanice jabolčnega soka s sokom iz drugih sadežev in jagodičevja itd.)
- Izdelek mora biti naraven („kar je bolje kot povprečen izdelek“).
- Vzpostavljen mora biti razumljiv in pošten odnos z regionalnega vidika.
- Sodelovanje je učinkovitejše kot posamezne pobude.
- Upati si je treba izvajati projekte z njihovimi pobudniki oz. začetniki, čeprav ima na začetku večina kmetov skeptičen odnos do teh projektov.

2.2 Budoia (Furlanija, Italija), 5. 5. 2005: Podeželski turizem in veriga dodane vrednosti na regionalni ravni

Druga tematska delavnica je bila namenjena zlasti občinam, ki v svoji regiji spodbujajo turizem ter s tem ohranjajo verigo dodane vrednosti na regionalni ravni in jo želijo še izboljšati. Delavnica je bila zelo dobro obiskana, saj se jo je udeležilo okoli 50 oseb.

Program delavnice je bil razdeljen na teoretični del z uvodnimi predavanji in praktični del z ogledom projektov na terenu in v nadaljevanju izmenjavo izkušenj med udeleženci, ki so se zato razdelili v delovne skupine in svoje izkušnje obravnavali s treh vidikov:

- možnosti za ustvarjanje večje dodane vrednosti na regionalni ravni s pomočjo partnerstva med turizmom in drugimi gospodarskimi panogami,
- priložnosti, težave in interesni konflikti pri določanju zavarovanih območij,
- možnosti za vrednotenje narave in kulturne krajine s pomočjo turizma in kmetijstva.

Program 2. tematske delavnice DYNALP, Budoia (Italija), 5. maj 2005:

9.00 – 9.15	Antonio Zambon, župan pozdravne besede ter predstavitev regije in občine Budoia
9.15 – 11.30	Predstavitev primerov: <ol style="list-style-type: none"> 1. Turistično vrednotenje regionalnih proizvodov na primeru kostanja v regijah Malcantone, Valle di Muggio in Valli di Lugano (Marco Marcozzi) 2. Sodelovanje prebivalcev / obvladovanje konfliktov v Mittelbergu v dolini Kleinwalsertal (Werner Strohmaier) 3. Comunità Montana del Friuli Occidentale (Italija): Krajina, zgodovina, kultura in prihodnost 4. Čezmejni naravni park Kamniške Alpe, Slovenija/Koroška) (Matjaž Harmel)
11.30 – 15.00	Ogledi, nato kosilo v Polcenigu
15.00 – 16.00	Delovne skupine z moderatorjem: Teme: <ul style="list-style-type: none"> - interesni konflikti in njihovo obvladovanje - raba regionalnih izdelkov v turistične namene - zavarovana območja in turizem - nadregionalno/čezmejno sodelovanje
16.00 - 17.00	Predstavitev zaključkov delovnih skupin, sklepni razgovor

V nadaljevanju sledi povzetek predavanja o dolini Kleinwalsertal:

Zasnova krajinskega razvoja na pohodniškem in izletniškem območju Ifen - Gottesacker – Schwarzwassertal v dolini Kleinwalsertal v Avstriji

Pohodniško in izletniško območje Ifen - Gottesacker – Schwarzwassertal je kraška pokrajina v dolini Kleines Walsertal. Krajinski simbol doline je Ifenstock, ki so ga na bavarski strani razglasili za evropsko naravovarstveno območje.

Načela zasnove krajinskega razvoja doline Kleinwalsertal so bila po eni strani zagotoviti eksistenčno osnovo ljudem prek trajnostne rabe krajine, spodbuditi biotsko raznovrstnost ter povečati vrednost doline kot življenjskega prostora v ekološkem in estetskem smislu.

Zasnova krajinskega razvoja je bila pripravljena skupaj z vsemi, ki so z njo povezani: kot interesne skupine so sodelovali turizem, varstvo narave, lovstvo, kmetijstvo in gozdarstvo, teritorialne skupnosti pa so zastopale občina, dežela Vorarlberg in nemški deželni okraj Oberallgäu.

Praviloma je izdelava zasnove potekala v javnem procesu odločanja, katerega rezultat ni bil določen vnaprej, temveč ob soodločanju vseh prizadetih (tj. prek njihovih predstavnikov) in z upoštevanjem dogovorjenih pravil igre. Moderatorsko vlogo so pri tem prevzeli zunanji sodelavci.

Cilji projekta so bili ohranjanje prvobitnega in edinstvenega značaja krajine, ohranjanje in uveljavljanje tradicionalnega planšarstva in gozdarstva, za okolje sprejemljivo usmerjanje turističnega razvoja v letnem in zimskem času ter razjasnitev nasprotij, ki nastajajo med lovstvom, varstvom narave in turizmom.

Za konfliktno so se pri izdelavi zasnove krajinskega razvoja izkazale naslednje teme: pohodniške poti in smeri v letnem in zimskem času, obratovanje Ifenske železnice poleti, naravni rezervat na Gottesackerju ter srednje- in dolgoročni razvoj krajine.

K rezultatom projekta je treba prišteti še: zaključni dokument v obliki seznama ukrepov, ki je bil soglasno sestavljen, nadaljevanje procesa dialoga, določitev območij, ki jih je vredno zavarovati in kjer v zimskem času vožnja ni dovoljena, pozitivne izkušnje s smučarsko progo v dolini Mahdtal pozimi 2004/05, ugotovitev, da obratovanje Ifenske železnice v poletnem času ne more kriti stroškov, ter ustanovitev delovne skupine lastnikov, da bi tako pojasnili odprta vprašanja v zvezi z zavarovanim območjem.

Med izvajanjem projekta sta se znatno izboljšali klima in kultura dialoga, nova in pozitivna izkušnja pa je bila, da je bilo mogoče vse sodelujoče „zbrati za eno mizo“. Dejstvo je, da je za konstruktivne rešitve dejanskih vprašanj v procesu dialoga potrebno veliko časa in da je sorazmerno enostavno sklepati načelne dogovore, medtem ko je pojasnjevanje podrobnosti veliko bolj konfliktno in zahteva veliko časa.

Struktura projekta:

Zasnova krajinskega razvoja pohodniškega in izletniškega območja Ifen - Gottesacker – Schwarzwassertal se financira s sredstvi Sklada za varstvo narave.

2.3 Werfenweng (Avstrija), 27. 10. 2005: Turizem – brez avto mobila: trajnostne oblike mobilnosti v občinah

Motorizirani individualni promet pomeni pogosto zlasti v turističnih krajih velik problem. Turisti pričakujejo mir, neokrnjeno krajino in čist zrak in zato niso zadovoljni z negativnimi posledicami, ki jih s seboj prinaša mobilnost. Okolju prijazne oblike mobilnosti v turističnih

krajih zato lahko izboljšajo kakovost življenja tako prebivalcev kot turistov in s tem povečajo tudi konkurenčnost kraja.

Cilj delavnice, ki je na to temo potekala 27. oktobra 2005 v Werfenwengu v Avstriji, je bil oblikovati platformo, v okviru katere si bodo predstavniki občin izmenjevali izkušnje in informacije o tej problematiki. Na delavnici so sodelovali tudi predstavniki projekta CIPRE-International „Prihodnost v Alpah“, ki prav tako raziskuje pristočasni in turistični promet ter promet dnevnih migracij, kar bo omogočilo ustvarjanje sinergij.

Sicer pa je občina Werfenweng sodelovala na natečaju CIPRE „Prihodnost v Alpah“ in udi prejela nagrado za dejavnosti, ki jih izvaja na področju trajnostne mobilnosti.

Delavnice se je udeležilo 23 oseb iz vseh alpskih držav, ki so dejavni v politiki in upravi lokalnih skupnosti.

Program delavnice je bil razdeljen na teoretični del (predavanja) in praktični del (izmenjava izkušenj v delovnih skupinah). Zaželeno je bilo, da udeleženci predstavijo tako svoje pozitivne kot negativne izkušnje. Da bi se s teoretičnimi obrazložitvami, s katerimi so se seznanili v dopoldanskem delu delavnice, udeleženci spoznali tudi v praksi, je bila popoldne na območju občine Werfenweng organizirana tudi ekskurzija.

Program 3. tematske delavnice DYNALP, Werfenweng (Avstrija), 27. oktober 2005:

9.00 – 9.10	Pozdravne besede g. Petra Brandauerja, župana Werfenwenga, in Rainerja Siegeleja, predsednika Omrežja občin „Povezanost v Alpah“
9.15 – 10.35	<p>Predstavitev primerov iz prakse:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zahteve za integrirane koncepte mobilnosti (Pierre Moreau, Cabinet Architecture et territoire, Grenoble/F) 2. „Počitnice brez avtomobila ali kako so v Werfenwengu počitnice brez naglice postale stvarnost“ (Karmen Mentil, ÖAR Regionalberatung GmbH/A) 3. Okolju prijazna mobilnost v Naravnem parku Adamello Brenta/I (Claudio Ferrari in Matteo Viviani, Naravni park Adamello Brenta/I) 4. Xeismobil – 16 občin uresničuje vizijo ekomobilnosti (Werner Huber, vodja projekta Xeismobil/A)
10.35 – 11.00	Odmor za kavo
11.00 – 12.30	<p>Moderirane delovne skupine za različna vsebinska področja, ki so bila glede na interes udeležencev še natančneje določena</p> <p>Teme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sodelovanje občin pri upravljanju mobilnosti; Uvod in moderacija: Werner Huber, Xeismobil (Xeismobil je projekt na področju prometa, ki si prizadeva za ohranitev javnih prevoznih sredstev v alpskih regijah.) - Inovativne rešitve za prihod in odhod gostov brez uporabe avtomobila; Uvodni nagovor in moderacija: Marcella Morandini, Ecoistituto di Bolzano/I - Okolju prijazna mobilnost na lokalni ravni; Uvodni nagovor in moderacija: Karmen Mentil, ÖAR Regionalberatung GmbH
12.30 – 13.00	Predstavitev rezultatov na okrogli mizi, zaključne misli
13.00 – 17.00	<p>Kosilo, nato ekskurzija:</p> <p>uvod (g. Peter Brandauer), ogled kratkega filma o projektu „Sanft mobiles Werfenweng“, poskusna vožnja z različnimi vozili na električni pogon, nato vožnja do fotovoltaične elektrarne (prav tako z elektrovozili)</p>
17.00	Zdravica in zaključek delavnice

V nadaljevanju sledi kratek povzetek posameznih predavanj z navedbo sklepnih ugotovitev.

Kot so sklenili udeleženci, delovne skupine niso bile oblikovane, organizirana pa je bila plenarna razprava. Najpomembnejše vsebinske točke v razpravi so bile naslednje:

1. Ekonomičnost okolju prijaznih oblik mobilne ponudbe:

Kritje stroškov, ki izvirajo iz okolju prijaznih oblik mobilne ponudbe, je za občine velik izziv.

2. Učenje iz napak, ki so bile storjene pri izvajanju drugih projektov:

Projektov nikoli ne moremo posnemati v celoti, saj je treba vedno poiskati individualno rešitev, se glasi odgovor na vprašanje, v kolikšnem obsegu se lahko učimo od drugih projektov. Eno od spoznanj iz številnih projektov je vsekakor to, da je zelo pomembno pravočasno vključevanje prebivalcev v proces sprejemanja odločitev. Večinoma je mogoče te procese znatno pospešiti z intenzivnejšim sodelovanjem prebivalcev.

3. Iskanje mobilnih partnerjev, ki ravnaajo prijazno okolju:

Okolju prijazni mobilni partnerji imajo odločilen pomen pri tem, kako uspešni bodo tovrstni projekti. Poleg prenočitvenih obratov pridejo tukaj v poštev tudi, denimo, izposojevalnice smuči, ki lahko strankam nudijo popust, če te v kraj prispejo na okolju prijazen način .

4. Doseganje ciljev v različnih oblikah sodelovanja:

Izkušnje so pokazale, da v javnem krajevnem potniškem prometu šele bogata ponudba vodi v hitro rast števila potnikov. Ker pa se morajo občine v tem primeru pogosto soočati z interesi mobilnih partnerjev na državni ravni, specifičnih potreb posameznih občin ni mogoče upoštevati. Šele potem, ko med seboj sodeluje večje število turističnih občin, se lahko vzpostavijo zaželenne verige mobilnosti. Takrat je tudi pomembno, da ima posamezen kraj pripravljeno privlačno ponudbo. Tudi v tem primeru je povezovanje deležnikov smiselno.

Na splošno naj oblike sodelovanja na področju mobilnosti ne bi temeljile le na izmenjavi izkušenj, saj imajo te večinoma le krajšo „življenjsko dobo“. Izkušnje kažejo, da je poslovna raven, za katero je nujen ekonomski način razmišljanja, ustrezna za trajnostno sodelovanje med različnimi deležniki.

5. Inovativne rešitve za prihod in odhod gostov brez uporabe avtomobila:

Kar zadeva prihod in odhod gostov, je tukaj treba doseči soglasje o nekaterih interesih, ki so v vseh občinah enaki in tudi omogočajo iskanje skupnih rešitev (npr. sodelovanje z avtobusnimi in železniškimi podjetji).

Praviloma je za potnike pomembno potovalno udobje. Tako bi bilo treba v ospredje postaviti dejstvo, da potniki ne marajo dolgih in zapletenih potovalnih verig, pa tudi vprašanje prevoza prtljage – seveda če obstaja želja po izboljšanju ureditve prihoda in odhoda potnikov.

Da bi preprečili dolge in zapletene potovalne verige, bi lahko v določenih časovnih obdobjih izvajalci storitev na področju mobilnosti pripravili posebne ponudbe, npr. vožnja z vlakom brez vmesnih postankov iz večjih mest do smučarskih območij.

Glede prevoza prtljage ponujajo različne občine različne modele. Najugodnejša bi bila rešitev, pri kateri bi tako kot pri potovanju z letalom potniki svojo prtljago oddali in jim med potovanjem, torej tudi pri prestopanju, ne bi bilo več treba skrbeti zanjo.

6. Dnevni turizem:

Tudi območjem, kjer ni tujih nočitev, temveč intenzivni dnevni turizem, je treba z vidika okolju prijaznih oblik mobilnosti posvetiti posebno pozornost. Dnevni turizem namreč največkrat le malo prispeva k regionalnemu gospodarstvu gorskih območij, ima pa močan negativen vpliv na ekološko občutljiva območja.

2.4 Leutkirch im Allgäu (Nemčija), 23. 6. 2006: Smisel in namen tematskih poti: kateri so dejavniki njihove uspešnosti?

Število občin, kjer so zasnovali ali pa trenutno načrtujejo tematske in doživljajske poti, je vedno večje. V teh projektih je skrito veliko energije in prizadevanj. Kako pa je z ustvarjanjem vrednosti na regionalni ravni? Katere regionalne razvojne spodbude lahko izvirajo iz tematskih in doživljajskih poti? Kateri pogoji morajo biti izpolnjeni za to? Katerim napakam se je mogoče izogniti?

Cilj delavnice je izmenjava mnenj in informacij o vseh navedenih vprašanjih z drugimi občinami, pridobitev spodbud in idej za izvajanje v lastnem kraju ter osvojitve novih načinov razmišljanja o razvoju tematskih in doživljajskih poti.

Delavnica je namenjena naslednjim ciljnim skupinam:

turističnim delavcem, tistim, ki se ukvarjajo z ohranjanjem tradicionalne kulture, naravovarstvenikom in vsem drugim, ki jih zanima omenjena tema in ki prihajajo iz partnerskih občin v okviru DYNALP, občin članic „Povezanost v Alpah“ in drugih mest in občin v južni Nemčiji, Avstriji, Lihtenštajnu in nemško govorečem delu Švice.

Ker bo delavnica potekala le v nemškem jeziku, podrobnejše informacije o programu niso na voljo v francoščini, italijanščini in slovenščini.

3 Projekti na lokalni in regionalni ravni

Občine, ki so bile vključene v projekt DYNALP, so izvajale projekte na področju turizma, varstva narave in urejanja krajine, hribovskega kmetijstva ter trajnostnega razvoja in urejanja prostora, s tem pa v konkretni obliki prispevale k uresničevanju Alpske konvencije in trajnostnega razvoja na krajevni ravni.

Vsi projekti so predstavljeni na spletni strani www.dynalp.org v jeziku države izvora in angleškem jeziku, v seznamu pa jih je mogoče iskati po državah in temah.

Grabs/CH

Zukunft von Forst- und Alpwirtschaft der Ortsgemeinde

Um in der Gemeinde zukunftsgerichtete Lösungen für die Problematik in den Bereichen Verwaltung, Wald, Alpen, Talgüter und Strassen zu entwickeln, wird im Rahmen von DYNALP eine öffentliche Diskussion mit den BürgerInnen der politischen Gemeinde angeregt. Die Ortsgemeinde Grabs besitzt vor allem Wald und Alpen, aber kein Bauland. Mit dem Projekt möchte Grabs einen partizipativen Prozess zur Wald- und Alpnutzung einleiten und einen Finanzschlüssel finden.

Die Ziele des Projekts bestehen darin, dass in einem aktiven Bürgerprozess gemeinsam neue Lösungen und Ideen für eine «positive» Zukunft der Ortsgemeinde diskutiert und erarbeitet werden sollen, dass Arbeitsplätzen und Leistungen für die Bevölkerung erhalten werden und dass die Naturgüter und vorhandener Infrastrukturen bewahrt und gepflegt werden. Der Prozess hat das Thema zu einer offenen Diskussion in der Gesellschaft werden lassen. Vorurteile und Fehlinformationen konnten aufgeklärt und neue Entwicklungsprozesse z.B. im Bereich Vermarktung, Umweltbildung und Ressourcenmanagement angeregt werden. 2006 wurde Die Zusammenarbeit mit anderen Ortsgemeinden / ist vorgesehen.

Die Weideflächen auf den Alpen der Ortsgemeinde bilden eine erweiterte Futtergrundlage und sind somit auch wirtschaftlich bedeutsam.
The pastures on the local Alps represent a large food basis, therefore are also of economic significance.

Future of the Local Municipality's Forestry and Alpine Economies

As part of DYNALP a public discussion is being sought with the citizens of the political municipality to come up with future-oriented solutions in the municipality to problems in such areas as administration, forestry, alpine land, valley produce and roads. The local municipality of Grabs is comprised mainly of forests and alpine land, but has no building land. The Municipality of Grabs would like to use the project to initiate a participatory process for forest and alpine use and find a funding means.

Die Ortsgemeinde erbringt auf rund 60 Prozent der Gemeindefläche von Grabs mit den Wiesen, Alpen und Wäldern wertvolle ökologische Leistungen.
Precious environmental actions are provided on around 60 per cent of the town area of Grabs with meadows, alps and woods.

The goals of the project are that in an active citizen process new solutions and ideas must be discussed and devised together for a «positive» future of local towns. Jobs and services should be preserved and natural goods and existing infrastructures should be protected. The process has made the theme become an open discussion in the society. Prejudices and misinformation were explained and new development processes were triggered, e.g. in the fields of sale, environmental education and resource management. Collaboration with other towns in the area and wood owners is envisaged.

Regione Malcantone/CH

Panorama agro-alimentare del Malcantone

Nel Malcantone sono attivi diversi produttori locali che forniscono una vasta gamma di prodotti agricoli, freschi e trasformati. Per facilitare e promuovere l'acquisto di questi prodotti, la Regione Malcantone ha lanciato il progetto per definire una mappa agro-alimentare della regione. Lo scopo è quello di valorizzare le risorse locali dando loro maggiore visibilità e mostrando il loro rapporto con il territorio.

L'obiettivo del progetto «Panorama agro-alimentare del Malcantone» è quello di valorizzare le risorse locali dando loro maggiore visibilità e mostrando il loro rapporto con il territorio. La valorizzazione delle risorse locali rappresenta uno dei temi privilegiati dello sviluppo regionale sostenibile. Lo scopo è quello di promuovere un'agricoltura sostenibile che valorizzi il territorio e la collettività.

Food and Agriculture in the Malcantone Region

A number of local producers are active in the Malcantone area, supplying a range of fresh and processed farm produce. In order to promote the sale of these products, the Malcantone Region has launched a plan to create a map of the food and agriculture in the Region. The idea is to enhance the local resources, make them more visible and present them in relation to the territory.

The objective of the «Food and Agriculture Map in the Malcantone Region» is to enhance the local resources, make them more visible and present them in relation to the territory. Enhancing local resources is one of the main pillars of sustainable regional development. The target is to promote the sort of sustainable agriculture that can create value for the community and for the territory.

Romoos/CH

Zyberli-Land - Familiendorf Romoos

Mit dem Ziel, die Nebenerwerbsmöglichkeiten insbesondere in der Landwirtschaft auszubauen, entstand in Romoos die Idee «Familiendorf Romoos». Mit diesem Projekt sind die Vorzüge von Romoos durch eine attraktive Angebotspalette für Kinder und Familien zu erschliessen. Aushängeschild des Projektes ist ein geplanter Landschaftsspielpark. Die Ziele des Projekts sind der Aufbau eines Landschaftsspielparkes mit 12 Erlebniswelten in der Gemeinde Romoos zur Attraktivitätssteigerung für Familien.

Durchführung von Zyberliwerkstätten mit der Bevölkerung um Ideen zu regenerieren und Projekte von Erlebniswelten zu starten. Eine Standortgruppe eruiert die bestgeeigneten Standorte, eine Logo, Werbung und Kommunikationsgruppe bestreitet das Marketing und eine Finanzgruppe versucht die Finanzierung der 12 Erlebniswelten aufzutreiben. Es werden Familien im Dorf gehalten und neue Familien werden angezogen. Dadurch werden auch die lokalen Produkte gestärkt.

Zyberli-Land - Romoos Family Village

The idea of a «Romoos Family Village» emerged in Romoos with the aim of broadening subsidiary earning possibilities, particularly in agriculture. Under the project the attractions of Romoos are to be developed through an appealing range of offers for children and their families. The project's figurehead is the planned landscape game park. The goal of the project is to create a landscape game park with 12 adventure worlds in the municipality of Romoos to increase the village's family appeal.

Staging of Zyberli workshops with local residents to regenerate ideas and launch projects for adventure worlds. A site group is to examine the most suitable locations; a logo, advertising and communication group is to focus on the marketing; and a finance group will seek to secure the funding for the 12 adventure worlds. The loyalty of families to the village is ensured, and new families are attracted. Local produce also receives a boost as a result.

Oberstaufen/D

Sicherung der Berglandwirtschaft durch die Entwicklung nachhaltiger Tourismusangebote

Um den (jungen) Gästen das Thema Alpwirtschaft näher zu bringen, wird im Gebiet des Imbergs ein Themenweg erstellt (Alperlebnispfad Imberg). Auf Initiative des Marktes Oberstaufen hin wurde die Idee eines grenzüberschreitenden Naturparks «Nagelfluhkette» zwischen sieben Gemeinden im westlichen Oberallgäu und sieben Gemeinden im vorderen Bregenzer Wald geboren und vorangetrieben. Um die Attraktivität des Staufenparks (ehemals Kurpark) zu erhöhen, soll ein Teich mit einem offenen Gewässerzulauf integriert werden.

Ziele des Projektes sind: Nachhaltige Regionalentwicklung in Verbindung mit Naturschutz und Landschaftspflege durch Massnahmen v. a. in den Bereichen Tourismus und Berglandwirtschaft, sowie Sicherung der Berglandwirtschaft und umweltfreundlicher Tourismusformen durch Wissensvermittlung und Sensibilisierung, Inwertsetzung der Landschaft und Alpwirtschaft, Steigerung der landschaftlichen Attraktivität und ökologische Aufwertung einzelne Bereiche. Für den Alperlebnispfad, den Naturpark und die Gewässerfreilegung wurden konzeptionelle Schritte und vorbereitende Maßnahmen in DYNALP umgesetzt. Investive Maßnahmen und Umsetzung erfolgen auf dieser Basis außerhalb von DYNALP.

Gewässerfreilegung am Staufenpark.
Exposure of water streams in Staufenpark.

Protection of the mountain economy through the development of sustainable tourist offers

In order to bring (young) guests closer to the theme of alpine economy, in the Imberg area a theme path is being created (Alps experience itinerary Imberg). On the initiative of the town of Oberstaufen, the idea of a nature park across the borders, «Nagelfluhkette» between seven towns in western Oberallgäu and seven towns in Vorderen Bregenzer Wald was devised and brought forward. In order to increase the attraction of the Staufen park (former park in a treatment area), a pond with open water flow will be added.

Goals of the project are: to promote a sustainable regional development in connection with nature protection and landscape care through actions in the sectors of tourism and mountain economy. Ensuring mountain economy and ecologically-friendly forms of tourism through the transmission of knowledge and raising awareness, valorization of landscape and alpine economy, increase of landscape attraction and ecological enhancement of individual areas. For the Alps experience itinerary, the nature park and the water course creation, theoretical steps and preparation actions were implemented in DYNALP. Investments and the implementation will occur on this base outside DYNALP.

Themenweg Alperlebnispfad am Imberg.
Theme path Alps experience itinerary Imberg.

St-Martin/CH

Le développement durable à l'action: Wiederaufwertung des Weilers Ossona/Gréferic zur agrotouristischen Nutzung

Im Rahmen des umfassenden Gemeindeentwicklungsprojekts «Le développement durable à l'action» wird der verlassene Weiler Ossona/Gréferic für eine agrotouristische Nutzung in Stand gesetzt. Zusammen mit anderen agrotouristischen Angeboten im Val d'Hérens wird eine Kooperation angestrebt.

Das Ziel dieses Projekts ist die Erarbeitung und Umsetzung eines agrotouristischen Nutzungskonzepts für das Plateau Ossona/Gréferic.

Durchführung: die Wiederinstandstellung der Infrastruktur auf dem Plateau Ossona/Gréferic zur touristischen Nutzung. Die Attraktivierung des touristischen Angebots führt zu vermehrten Übernachtungen.

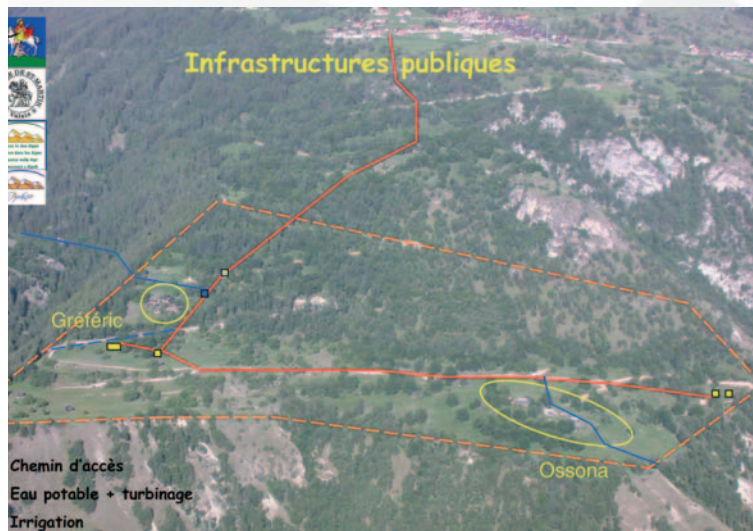

St Martin s'engage pour un développement durable.
St Martin is committed to sustainable development.

Le développement durable à l'action [Sustainable development in action] Rural Tourism Revitalises the Hamlet of Ossona/Gréferic

As part of a comprehensive municipality development project entitled Le développement durable à l'action [Sustainable development in action] the deserted hamlet of Ossona/Gréferic is to be rejuvenated for rural tourism. A joint venture is sought with other rural tourism facilities in Val d'Hérens. The goal of this project is the drawing-up of and implementation of a rural tourism concept for the Ossona/Gréferic plateau.

Implementation: revamping of the infrastructure on the Ossona-/Gréferic plateau for tourism purposes. The greater appeal of the tourist offer is to boost the number of overnight stays.

Infrastructures publiques: chemin d'accès, eau potable et turbinage, irrigation, électricité, entretien des terres.
Public infrastructures: access path, drinking water, irrigation, electricity, land management.

Sur/CH

Zukunftskonferenz: Partizipative Ortsplanung

In der Gemeinde Sur wird eine verbesserte Ortsplanung angestrebt, worüber im Rahmen von Dynalp eine Zukunftskonferenz abgehalten wurde. Projekte zu den Themen Wohnbauförderung, Verarbeitung von Schafwolle, Ferien-Altersheim und Informationszentrum konnten bereits konkretisiert und ausgebaut werden.

Die Ziele des Projekts bestehen darin, die Abwanderung der Bevölkerung zu stoppen, Arbeitsplätze zu schaffen, ein Bauland zu erhalten und natürliche Ressourcen zu nutzen und zu schonen.

Zur Durchführung wird eine Partizipative Projektumsetzung gemacht, ein Bauland für die Wohnbauförderung kann aus-gezont werden, ein geeigneter Standort für Ferienaltersheim wird bereitgestellt und der Schutz für die Alp Flix wird fest-geschrieben.

Future Conference: Participatory Local Planning

The Municipality of Sur is aiming to improve its local planning; to this end a future conference was held as part of Dynalp. Projects on such issues as the promotion of housing construction, wool processing, a holiday home for the elderly and an information centre have already been defined and expanded.

The goals of this project are to halt the population exodus, to create jobs, to preserve building land and to make use of and conserve natural resources.

Implementation: participatory project implementation, building land for the promotion of housing construction can be apportioned into zones; a suitable site for a holiday home for the elderly is provided; and the protection of the Flix Alp is stipulated.

Tschlin/CH

Tschlin, Tradition mit Zukunft

Im Projekt der Gemeinde Tschlin ist in der alten Dorfsennerei eine Kleinbrauerei, die «bieraria engiadina», entstanden, die ausserdem eine kleine «degustaria» einbindet, in der das Bier und andere einheimische Produkte degustiert und gekauft werden können.

Die Ziele dieses Projekts bestehen darin, Impuls für die Dorf-Volkswirtschaft zu geben und so die damit verbundene Schaffung von Arbeitsplätzen zu ermöglichen. Außerdem sollte die Berg-Landwirtschaft durch Verwendung von lokalen landwirtschaftlichen Produkten gefördert werden.

Die Gemeinde, in Zusammenarbeit mit der Alpenbüro Netz GmbH, wird das Projekt starten und begleiten, bis die Aktiengesellschaft gegründet worden ist.

Tschlin, Tradition with a Future

Under the Municipality of Tschlin's project a small brewery known as bieraria engiadina was created in the village's old alpine dairy; it also houses a small degustaria where beer and other local produce can be sampled and purchased.

The goals of this project are incentive for the village economy and jobs created as a result. Moreover mountain farming will be promoted through the use of local agricultural produce.

The Municipality, in co-operation with Alpenbüro Netz GmbH, is to launch and accompany the project until such time as the public limited company has been founded.

Zwischenwasser/A

Ökopartnerschaft Alpe Furx

Im Sinne eines Entwicklungsprozesses ist in der Gemeinde Zwischenwasser eine Ökopartnerschaft zwischen LandwirtInnen und GastwirtInnen entstanden, bei der Landwirtschaftsprodukte direkt im Hotel angeboten werden und zugleich ein verkehrsberuhigter Ausflugsort entsprechend den Kriterien der Nachhaltigkeit entsteht.

Beabsichtigt wird u.a. die Rück-/Umwidmung der 50 ha Grünfläche von Furx zu einer «Alpe» und eine Kombination von Landwirtschaft mit Tourismus und Wellness unter Einbeziehung aller Betroffenen. Durch intelligente Lösungen soll die Verkehrsbelastung durch den Ausflugsverkehr vermindert werden.

Das Ziel dieses Projekts ist die Schaffung eines beruhigten Ausflugsortes, der den besten Kriterien der Nachhaltigkeit entspricht.

Die Erhaltung der Schilifte mit einer gleichzeitigen Verkehrsberuhigung durch Anbindung an den öffentlichen Verkehr ist zentraler Punkt des Projektes.

Retaining ski lifts while at the same time reducing traffic through a connection with public transportation is the central point of the project. Öffentlicher Verkehr ist zentraler Punkt des Projektes.

Furx Alpe Eco-partnership

In keeping with the principle of a development process an eco-partnership has been set up between farmers and hoteliers in the Municipality of Zwischenwasser, with agricultural produce on sale directly on hotel premises and the creation of a new excursion destination, with traffic-reducing measures to satisfy the criteria of sustainability. The plan provides for the re-designation as an «Alpe» of the 50 hectares of green space in Furx, and for a combination of agriculture with tourism and leisure activities involving all those concerned.

Intelligent solutions are to be sought to reduce the traffic burden caused by excursion traffic. The goal of this project is the creation of a traffic-regulated excursion destination in keeping with the best criteria of sustainability.

Biosphärenpark Grosses Walsertal/A

EDUMAT - Unterrichtsmaterialien zum Thema Biosphärenpark

Das Grosse Walsertal ist seit November 2000 ein von der UNESCO anerkannter Biosphärenpark und gehört seither zum globalen Netzwerk der Modellregionen für nachhaltige Entwicklung. Neben Naturschutz, Forschung und Umweltbildung spielt in Biosphärenparks die nachhaltige Entwicklung eine bedeutende Rolle. Die Bewusstseinsbildung für einen schonenden Umgang mit den Ressourcen beginnt bereits im frühen Schulalter. Ziel des Projekts ist es daher, Materialien und Arbeitsblätter zum Thema Biosphärenpark für Lehrerinnen und Lehrer so aufzubereiten, dass diese in den Volks- und Hauptschulen gut im Unterricht eingebaut werden können.

Durch das Projekt soll das Thema «Biosphärenpark», «Leben in einer international anerkannten Lebensraumreserve», der schonende Umgang mit Natur und Landschaft schon in den frühesten Jahren vermittelt werden. Ein grosser Teil der Bevölkerung wird durch die Eingliederung des Themas in den Unterricht mit vielen Fragen rund um den Biosphärenpark konfrontiert. Kinder sind vielfach diejenigen, die eine Idee wiederum in ihrem Elternhaus kommunizieren und sich für eine Idee einsetzen. Über diesen «Umweg» kann ein grosser Anteil der Bevölkerung des Grossen Walsertals informiert werden, eine andere Art der Bewusstseinsbildung.

Dynalp Projekt Edumat – Startworkshop mit den Lehrerinnen und Lehrern aus dem Biosphärenpark Großes Walsertal.
Dynalp Projekt Edumat – First workshop with teachers from the Großes Walsertal biosphere park.

EDUMAT - Learning materials about Biosphere Reserve theme

The Grosses Walsertal is since November 2000 a Biosphere Reserve recognised by UNESCO; since then it has belonged to the global network of model regions for sustainable development. Alongside nature protection, research and environmental education, sustainable development plays a significant role in the Biosphere Reserve. The creation of awareness for a non-destructive approach to resources begins already in the first school years. The objective of the project is to prepare materials and worksheets about the Biosphere Reserve theme for teachers, so that they can be properly included in classes in primary and secondary schools.

Through the project, the theme «Biosphere Reserve», «Live in an internationally recognised spatial reserve», and a non-destructive approach to nature and the landscape should be already communicated in the very first years. Large part of the population will be confronted with many issues about the Biosphere Reserve through the integration of the Theme in the lessons. Children are many times those that communicate an idea at their parents' home and that are committed for the idea. Through this «itinerary» it is possible to inform a great part of the population of the Grosses Walsertal, a different type of raising awareness.

Das Murmeltier BURMENTA begleitet die Schülerinnen und Schüler auf ihrer Bildungsreise durch das Große Walsertal.
Marmot BURMENTA accompanies students during their educational tour through Großes Walsertal.

Leutkirch im Allgäu/D

Natur- und Kulturerbe württembergisches Allgäu

Im Rahmen des Projektes wird ein Kataster aufgebaut, in dem die Elemente der Natur- und Kulturlandschaft erfasst werden. Der Kataster wird in ein digitales Informationssystem aufgenommen und mit weiteren Erhebungen verknüpft. Mit den Ergebnissen aus der Kartierung soll das Verständnis für den hohen Wert unserer vielfältigen Landschaft gestärkt werden. Diese «In-Wert-Setzung» soll regionale Identität und Heimatgefühl fördern und zur Entwicklung eines nachhaltigen Tourismus beitragen (zum Beispiel durch die Erarbeitung so genannter «Themenwege»).

Die Durchführung erfolgt zu einem grossen Teil über die in der AG Heimatpflege organisierten ehrenamtlichen Ortsheimatpfleger. Darüber hinaus werden jedoch auch von Fach-leuten Bestandserhebungen durchgeführt. Erste entsprechende Werkverträge wurden bereits im Jahr 2004 vergeben. Bereits jetzt wird deutlich, dass das württembergische Allgäu sehr reich ist an Elementen der Natur- und Kulturlandschaft. Zahlreiche Elemente waren bis jetzt nicht erfasst und oft unbekannt. Mit dem Aufbau der Datenbank wird es einen umfassenden Überblick über die Vielfalt und die Menge dieser Elemente geben.

Altes Wasserrad in einer ehemaligen Knochenstampfe.
Old water wheel in a former bone hammer.

Natural and Cultural Heritage of Württemberg's Allgäu

A cadastral register is to be set up as part of the project to record the elements that make up the natural and cultural landscape. The cadastral register will be entered in a digital information system and cross-linked with other surveys. With the results from the preparation of the cards, the knowledge of the high value of our diverse landscape should be reinforced. This enhancement is to promote regional identity and a sense of attachment to one's native land and also contribute towards developing sustainable tourism (e.g. by creating so-called «theme trails»).

Eine frühere bäuerliche Kiesentnahmestelle hat sich zu einem hervorragenden Gehölzbiotop entwickelt.
A former gravel quarry has developed into an excellent wood biotope.

The implementation occurs largely through the people in charge of monument protection organised in the AG Heimatpflege. Furthermore, heritage surveys are performed also by specialists. The first work contracts were already assigned in 2004. It is already clear that Württemberg's Allgäu boasts a wealth of elements that make up the cultural and natural landscape. Many of these elements had not yet been recorded and were often unknown. The new database will provide a complete overview of the diversity and sheer number of existing elements.

Caneva/I

Valorizzazione dei manufatti e delle attività connesse all'uso ed alla lavorazione della pietra

L'utilizzo della pietra nelle costruzioni, nei muri a secco, nei sentieri lastricati sono segni importanti dell'antropizzazione del territorio di Caneva. D'altra parte decenni di attività estrattiva hanno compromesso luoghi e la possibilità di uno sviluppo turistico-escursionistico dell'area. Uno studio ecologico-territoriale dovrà consentire da un lato di individuare gli elementi indispensabili per una conoscenza del territorio attraverso le attività ed i manufatti legati all'uso della pietra, dall'altro, tramite itinerari territoriali e proposte di attività didattiche il recupero di elementi essenziali del paesaggio e la possibilità di sviluppare nuove ore di fruizione del territorio.

Obiettivo del progetto è quello di richiamare l'attenzione sul tema della pietra (uso e lavorazione), promuovere una serie di attività didattiche, scientifiche ed operative coinvolgendo scuole, gruppi di ricerca, musei, associazioni culturali e far nascere un circuito turistico basato sul patrimonio storico e minerario.

Typico esempio di muro in sasso nella frazione di Fratta.
Typical example of stone wall in the Fratta hamlet.

Enhancement of manufacturing and activities related to using and working stone

The use of stone in buildings, dry walls and paved tracks are important signs of human influence on the Caneva territory. On the other hand, decades of mining have damaged whole areas, comprising the possibility of developing tourism and excursions to the area. An ecological-territorial study will make it possible to ascertain the indispensable elements for the knowledge of the territory from activities and manufacture related to the use of the stone, and also, through territorial itineraries and teaching offers, to restore the essential elements of the landscape and the possibility to develop new ways to use the territory.

The goals of the project are to draw attention to the subject of stone (use and work), to promote a series of teaching, scientific and practical activities involving schools, research groups, museums and cultural associations, and to develop of a tourist circuit based on the historical and mining heritage.

Cittadini di Caneva al lavoro per il recupero di un muro in sasso.
Caneva inhabitants working to reclaim a stone wall.

BR Entlebuch/CH

Biosphärenmanagement/Gemeindebetreuung nachhaltige Entwicklung

Die Region Entlebuch arbeitet seit einigen Jahren an der Bündelung unterschiedlicher Aktivitäten in den verschiedenen Sektoren und an der Entwicklung eines gemeinsamen Ziels. Ein wichtiger Meilenstein wurde durch die Zertifizierung der Region als UNESCO Biosphärenreservat 2002 erreicht.

Im Rahmen des DYNALP-Projektes verfolgt die Leitung der UNESCO Biosphäre Entlebuch ein Projekt, das das Bewusstsein der Bevölkerung für eine aktive, zukunftsgerichtete und nachhaltige Entwicklung fördern soll. Es soll die Koordination erleichtern und den Wissenstransfer in die einzelnen Gemeinden und hin zur Bevölkerung unterstützen.

Die Ziele des Projekts sind die Koordination der Gemeindeprojekte im Rahmen der UNESCO Biosphäre Entlebuch (UBE), die Optimierung der Ressourcennutzung, Synergien schaffen und Informationsaustausch gewährleisten und die Mobilisierung der Eigeninitiative von Gemeinden. Die Akteure aus den Gemeinden informieren sich gegenseitig im Rahmen eines Workshops über ihre Aktivitäten, definieren ihre Bedürfnisse und erarbeiten gemeinsam Handlungsstrategien. Sie werden dabei vom Regionalmanagement der UBE unterstützt.

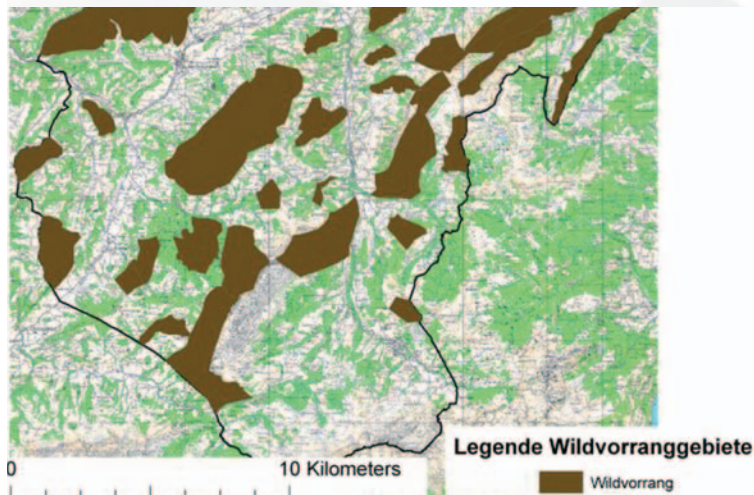

Biosphärenschule in der UNESCO Biosphäre Entlebuch.
Biosphere school in UNESCO biosphere Entlebuch.

Biosphere Management/Community Assistance Sustainable Development

The Entlebuch region has been working for a number of years on pooling different activities in a variety of sectors and on developing a common objective. A milestone was reached when the region was accepted as a UNESCO Biosphere Reserve in 2002. As part of the DYNALP project the management of the UNESCO Biosphere Entlebuch (UBE) is pursuing a project designed to promote the population's awareness of an active, future-oriented and sustainable development. Its aim is to facilitate co-ordination and assist the transfer of know-how to the individual communities and through to the population itself.

Wildvorranggebiete in der UNESCO Biosphäre Entlebuch.
Wildlife priority area in UNESCO biosphere Entlebuch.

The goals of the project are: Coordinating community projects as part of the UNESCO Biosphere Entlebuch (UBE), optimising the use of resources, creating synergistic effects and ensuring the exchange of information, mobilising the communities' own initiatives.

The community players involved exchange information about their activities at a workshop, state their needs and draw up joint action strategies. They are assisted by the UBE Regional Management.

Frastanz/A

Landschaftsentwicklungskonzept Marktgemeinde Frastanz

Mit dem Landschaftsentwicklungskonzept der Marktgemeinde Frastanz soll die Vielfalt der Landschaft erhalten werden. Zu diesem Zweck wird eine «Projektsteuerungsgruppe» mit Vertretern aus den unterschiedlichsten Ressorts gebildet, um gemeinsame Lösungsansätze zu definieren und zu realisieren.

Die Zielsetzung dieses Projekts ist die Erhaltung der landschaftlichen Vielfalt des Lebensraumes.

Durchführung: Durchführung einer Grundlagenerhebung und Landschaftsanalyse sowie Aktualisierung des Biotopinventars, regionale Zusammenarbeit mit Marktgemeinde Nenzing, Partizipationsarbeit, Erstellen eines Massnahmenkatalogs, Wiederherstellung von Magerheuwiesen aus verbuschenden Flächen, Errichtung eines Themenwanderweges.

Durch den nachhaltigen Umgang mit der Umgebung soll ein Bewirtschaftungs- und Nutzungskreislauf geschaffen werden, welcher den land- und forstwirtschaftlichen Interessen ebenso Überlebensmöglichkeiten bietet wie der Vielfalt der Kulturlandschaft.

Landscape Development Concept for the Market Town of Frastanz

The landscape development concept for the market town of Frastanz is aimed at preserving the landscape's diversity. To this end a project steering group is to be set up with representatives from a wide range of departments to define and implement joint solutions.

The goal of this project is to preserve the landscape diversity of the habitat.

Implementation: Conducting a fundamental survey and landscape analysis, and updating the biotope inventory, regional co-operation with the market town of Nenzing, participatory work, compilation of a catalogue of measures, restitution of dry hay meadows from areas overgrown with shrubs, creation of a theme-based hiking trail. A sustainable approach to the surroundings is to be adopted to create a management and exploitation circuit which offers agricultural and forestry interests as many opportunities for survival as the diversity of the cultural landscape.

LER Pfyf/CH

Realisierung "Regionaler Naturpark Pfyf-Finges"

Der Verein LER Pfyf-Finges beabsichtigt im Gebiet in und um den Pfyfwald einen regionalen Naturpark zu realisieren. Als erster Schritt wird dabei ein Naturpark im Sinne des kantonalen Natur- und Heimatschutzgesetzes (kNHG) angestrebt. In einem zweiten Schritt soll ein «Regionaler Naturpark» im Sinne des sich in Revision befindlichen Bundesgesetzes über den Natur- und Heimatschutz (NHG) realisiert werden.

Der «Regionale Naturpark Pfyf-Finges» mit seiner einmaligen Natur- und Kulturlandschaft verfolgt folgende zwei Hauptziele: Einerseits die Absicht, Qualität zu bieten, d.h. einen Lebensraum mit hoher Umweltqualität zu gewährleisten und andererseits das Bedürfnis, den Lebensraum auf lange Sicht zu schützen und dabei dem Unterhalt und der nachhaltigen Förderung wirtschaftlicher Aktivitäten insbesondere von Landwirtschaft, Forstwirtschaft und Tourismus gerecht zu werden.

Creation of the "Pfyf-Finges Regional Nature Park"

The LER Pfyf-Finges Association is planning to create a regional nature park in the area in and around the Pfyf Forest. The first step is a nature park in the sense of the canton's law on nature and land protection (kNHG). At a second stage a «Regionaler Nature Park» will be created, in the sense of the federal law, currently being revised, about nature and land protection (NHG).

The «Regional Natural Park Pfyf-Finges» has two objectives in mind: Firstly the stated intent to offer quality, i.e. to guarantee a living environment with a high level of environmental quality, and secondly the need to protect the living environment in the long term. Another objective is to reconcile agriculture, forestry and tourism in particular with the sustainable pursuit of economic activities.

LER Pfyf/CH

PFYF - FINGES Lebens- und Erlebnisraum

Mit dem Projekt Pfyf-Finges soll das Gebiet um den Pfyfwald nachhaltig entwickelt werden. Dabei gilt es die verschiedenen Nutzungsansprüche des Natur- und Landschaftsschutzes auf der einen, der Land- und Forstwirtschaft sowie des Tourismus auf der anderen Seite nachhaltig (sozial-, wirtschafts-, umweltverträglich) zu verknüpfen. Das Projekt ist in 5 Phasen gegliedert; in der aktuellen Phase 3 wird ein Grundlagenbericht erarbeitet. Seit einigen Jahren haben die Gemeinden und Bürgergemeinden rund um den Pfyfwald die Reichhaltigkeit des Gebietes und sein touristisches Entwicklungspotential erkannt.

Sie haben auch festgestellt, dass gegenseitige Abhängigkeiten bestehen und Einzelaktionen wenig Erfolgchancen aufweisen. Aus diesem Grunde wurde eine Zusammenarbeit beschlossen. Mit vereinten Kräften soll das Projekt für eine nachhaltige Entwicklung «Pfyf - Finges, Lebens- und Erlebnisraum» vorangetrieben werden. Im Jahr 1996 hat sich die Gemeinde Salgesch zur Teilnahme am alpenweiten Gemeindeforum «Allianz in den Alpen» entschlossen. Sie will so die Alpenkonvention auf kommunaler Ebene konkret umsetzen. Während der Pilotphase wurden in Salgesch die beiden Handlungsfelder «Landwirtschaft» und «Tourismus» bearbeitet.

PFYF-FINGES Living and Experience Area

With the Pfyf-Finges project the region around the Pfyfwald should be developed in a sustainable way. To this end, the different uses of the Wildlife and Landscape Centre should be connected with agriculture and forestry and tourism in a sustainable way (from a social, economic and environmental viewpoint). The project features 5 stages: in current Stage 3 a basic Report is drafted. For a few years now, towns and boroughs around the Pfyfwald have recognised the richness of the area and its potential for tourism.

They have also noticed that there are mutual dependencies, and that single actions have few possibilities of success. For this reason, collaboration was decided. By joining forces, the project will be carried on for a sustainable development of the «Pfyf-Finges Living and Experience Area». In 1996 the town of Salgesch decided to take part in the alpine town network «Alpine Alliance». This way it will concretely implement the Alpine Convention at a communal level. During the pilot stage, both fields of action «Agriculture» and «Tourism» were drafted in Salgesch.

Schaan/FL

Baumkataster Schaan / Indikator für eine nachhaltige Lebensraumentwicklung

Als Indikator für eine nachhaltige Lebensraumentwicklung in Schaan soll ein Baumkataster erstellt werden. Bestehend aus Datenbank und Grafikmodul (Karte) soll dieser Auskunft über die vorhandenen Baumarten, Anzahl, Standort und Zustand geben und erhaltenswerte Bäume definieren. Die Ergebnisse sollen als Hilfsmittel für die Planung und Budgetierung der Pflegemaßnahmen und für die weitere nachhaltige Gestaltung des Ortsbildes in Schaan dienen.

Zielsetzungen des Projekts: Auskunft über Baumarten, Anzahl, Standorte etc., Erhaltenswerte Bäume definieren, Hilfsmittel zur Planung von Pflegemaßnahmen und Kostenerfassung, Zusammenführung der Daten in ein GIS und Indikator für Lebensraumentwicklung und Impulsgeber für weitere Aufwertung des Ortsbildes. Mit dem erstellten und laufend nachgeführten Baumkataster und der entsprechenden Öffentlichkeitsarbeit sollen neue Ideen zur weiteren Gestaltung des Lebensraumes in Schaan entstehen (Bsp. Baumpflanzaktionen, Förderung einheimischer Baumarten, Einbezug der Schulen etc.)

Schaan Cadastral Tree Register / Sustainable Development Indicator for the Living Environment

A cadastral tree register is to be compiled as an indicator of sustainable development of the living environment in Schaan. Comprising a database and graphics module (map) it is to provide information on the number, location and condition of existing tree species and define tree species worth preserving. The results are to serve as an aid for planning and budgeting maintenance measures and for the subsequent sustainable design of the Schaan townscape.

Goals of the project: Information on tree species, number, locations, etc., define those tree species worth preserving, aid for planning maintenance measures and costing, data to be compiled into a GIS, indicator of the development of the living environment and generator of ideas to further enhance the townscape. With the compiled and continually updated cadastral tree register and the appropriate PR work new ideas are to be generated for continually shaping the living environment in Schaan (e.g. tree plantings, promotion of indigenous trees species, involvement of schools, etc.)

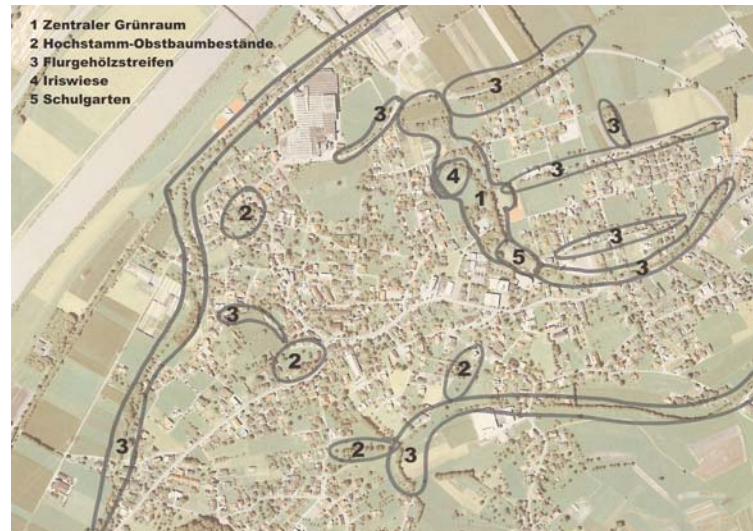

Mäder/A

Wohnen in Mäder = Leben in der Natur

In einer 320 ha kleinen Gemeinde, mit über 1.000 EW/km², hat Raumnutzung einen besonderen Stellenwert. Im Räumlichen Entwicklungskonzept (2001 in einem offenen Planungsprozess erarbeitet) sind eine Vielzahl an Naturschutzmaßnahmen festgeschrieben worden, wie z.B. Grünraum-sicherung, Reduzierung des Baulands, Nachverdichtung des Siedlungsgebiets, sparsame Verkehrserschließung, Reduktion der Versiegelungsflächen.

Die Grünraumplanung der Gemeinde soll einer Evaluierung unterzogen werden. Gleichzeitig werden eine digitalisierte Bestandsaufnahme vorgenommen und entsprechende Pflege- und Nutzungspläne erarbeitet. Dabei sollen die bestehenden Grünflächen und Grünelemente gesichert und weiterentwickelt werden. Gemeinsam mit allen Beteiligten wird der Grünraum in Mäder gestärkt. Damit entsteht eine hohe Identifikation mit diesen Naturelementen. Der Grünraum wird gestärkt, Bedrohte Arten werden geschützt, neue Lebensräume entstehen. Die prägenden Elemente der Hochstammobstbäume werden erhalten.

Luftbild Flurgehölz. Die gesamte Grünraumplanung der Gemeinde Mäder wird evaluiert.
Aerial view trees and shrubs. It is possible to assess the overall planning of green areas in the town of Mäder.

- 1 Central green area
- 2 Tall trees/Fruit trees
- 3 Lines of trees and shrubs
- 4 Iris meadow
- 5 School garden

DynalP

Living in Mäder = Living in Nature

In a borough of just 320 hectares, with over 1,000 inhabitants/km², space use has a particular value. With a space development concept (drafted in 2001 in an open planning process) various nature protection actions have been defined, like ensuring green spaces, reduction of built areas, filling of empty spaces in the dwelling area, careful traffic access, reduction of compacted surfaces.

The town green plan must be subject to assessment. At the same time, heritage is digitally recorded and care and use plans are being drafted. Existing green areas and elements must be protected and further developed. Together with all the participants the green space in Mäder is being strengthened. This way extensive identification with this nature element emerges. The green space is reinforced, threatened species are protected, new living areas created. The characterising elements of the tall trees are preserved.

Unter anderem wurde von der Gemeinde eine Iriswiese mitten im Ortszentrum erworben.
The municipality purchased an iris meadow in the middle of the town centre.

Mittelberg/Kleinwalsertal/A

Landschaftsentwicklungskonzept Ifen-Gottesacker-Schwarzwassertal

Das Gebiet Ifen-Schwarzwassertal-Gottesacker ist eine herausragende Karst-Landschaft im nördlichen Alpenraum und ist durch eine vielfältige Nutzung in den Bereichen Tourismus, Alp-, Forst- und Jagdwirtschaft gekennzeichnet. Bestehende Konflikte in Bezug auf diese Nutzungsformen verlangen nach nachhaltigen Lösungen.

Ziele im Rahmen des gegenständlichen Projekts sind Vereinbarungen, die einen nicht verbindlichen Wegweiser für die Entwicklung der Landschaft, ihrer Bewirtschaftung und Benutzung darstellen. Den Vereinbarungen soll durch Schaffung von Anreizen nachgegangen werden.

Bei der Realisierung werden alle Nutzer und Interessenvertreter an einen Tisch geholt, um gemeinsam in einem Prozess die Ziele und Leitlinien für die künftigen Nutzungen auszuarbeiten und Lösungen für die Konflikte zu finden. Die Beteiligten werden dabei von außenstehenden Fachleuten begleitet und beraten, Sachverständige der Behörden stehen für fachliche Grundlagen zur Seite.

Landscape Development Concept for Ifen-Gottesacker-Schwarzwassertal

The Region of Ifen-Schwarzwassertal-Gottesacker is a karst landscape of outstanding beauty in the region of the Alps; it is characterised by a wide variety of uses in such areas as tourism, alpine economic activities, forestry and hunting. Existing conflicts with regard to these various exploitations require sustainable solutions.

The objectives outlined under the present project are agreements that represent a non-binding guideline for the landscape's development, its management and use. Incentives are to be created to support the agreements.

For the project's implementation all users and interest group representatives are to be brought together to draw up, in a single process, all the objectives and guidelines for future uses and to find solutions to the conflicts. The participants are to be assisted and advised by outside specialists, with experts from the local authorities to hand to provide the technical basis.

Lauerz/CH

Lauerz-Zukunft-Lauerz

Das Projekt Lauerz-Zukunft-Lauerz ist in einem Baukastensystem aufgebaut und besteht aus vielen Teilprojekten. Diese beinhalten vielseitige Ideen der Bevölkerung für eine aktive Mitgestaltung der Zukunft der Gemeinde Lauerz (z. B. Freizeitkurse, Lehrpfade, Wasserspiele, touristische Aktivitäten etc.). Die Zielsetzung ist, unter Miteinbezug der Bevölkerung die Zukunft der Gemeinde Lauerz aktiv und nachhaltig zu gestalten.

Für die einzelnen Teilprojekte werden aus der Bevölkerung Projektgruppen definiert, welche für die Planung, Koordination und Umsetzung verantwortlich sind. Die Bevölkerung wird bei der Zukunftsgestaltung der Gemeinde einbezogen. Der Zusammenhalt und das Image der Gemeinde wachsen wodurch direkt und/oder indirekt Einnahmen für die Gemeinde bzw. für das Gewerbe, die Landwirtschaft.

Lauerz-Zukunft-Lauerz [Lauerz-Future-Lauerz]

The Lauerz-Zukunft-Lauerz Project is structured as a modular system and consists of a multitude of partial projects. These in turn include many ideas from residents for actively shaping the future of the Municipality of Lauerz (e.g. leisure courses, natural trails, trick fountains, tourist activities, etc.). The objective is to shape the future of the Municipality of Lauerz actively and sustainably by involving its residents in the process.

For individual partial projects local residents define project groups that are responsible for planning, co-ordination and implementation. Residents are involved in shaping the Municipality's future. The community's cohesion and image are thus enhanced, directly and/or indirectly generating revenue for the municipality itself, for trade and agriculture and for the population as a whole.

Nenzing/A

Bergheimat

Eine Übersicht des vorhandenen Landschaftsraum, insbesondere der Lebensräume und der bemerkenswerten Landschaftselemente zu erhalten. Damit sollen Daten und Grundlagen vorhanden sein, um geeignete Massnahmen zur Verbesserung der Natur- und Landschaftsräume umzusetzen. Die Ergebnisse dieser Grundlagenenerhebung sollen im zweiten Teil als Entscheidungshilfe dienen, geeignete Massnahmen einzuleiten, um Projekte zu forcieren, die den Lebensraum der Marktgemeinde Nenzing verbessern.

Die Durchführung obliegt dem Umweltausschuss der Marktgemeinde Nenzing mit externen Beratern. Bei der Umsetzung von diversen Projekten sollen die Bevölkerung, als auch verschiedene Vereine mit einbezogen werden. Dadurch soll gewährleistet sein, dass viele Flächen und Biotope zum einen, als auch Streuwiesen und Wälder nachhaltig auf mehrere Jahre rekultiviert und verbessert werden.

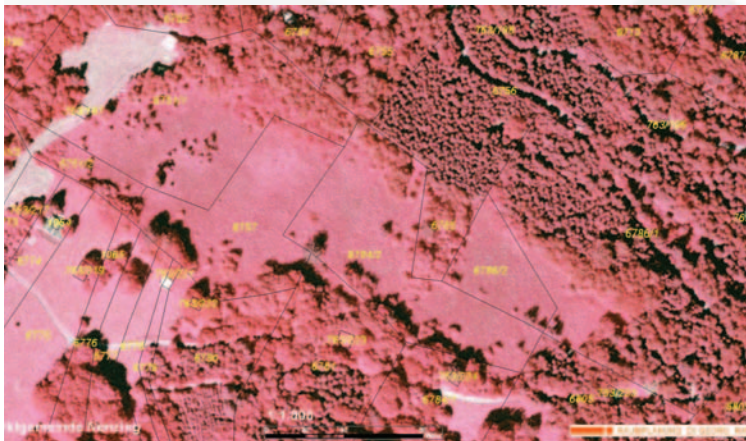
Das Zalum-Ried: ein äusserst wertvoller ökologischer Lebensraum, leider durch fehlende Bewirtschaftung bedroht.
Zalum-Ried: an extremely precious ecological living area, threatened by the lack of management.

Home in the mountains

Achieve an overview of existing landscapes, in particular dwelling areas and significant landscape elements. Data and principles must be there, in order to implement appropriate measures for the improvement of natural and landscape areas.

The results of this basic collection must be used at a later stage as support to decisions, to introduce appropriate measures in order to establish projects that improve the dwelling area of the community of Nenzing.

Zalum-Kataster.
Land Register of Zalum.

The environmental committee of Nenzing is in charge of the implementation, together with external consultants. The population, as well as various associations, must be involved in the implementation of various projects. This way it must be ensured that many areas and biotopes as well as wetlands and woods are cultivated and improved sustainably for many years.

Röthis/A

Trockenmauern in Röthis

Trockenmauern sind von großer ökologischer und für die Gemeinde von kulturhistorischer Bedeutung. In den vergangenen Jahrzehnten sind viele Trockenmauern verfallen oder durch Ausweitung der Siedlungen verschwunden. Im Projekt werden gemeinsam mit arbeitslosen Jugendlichen alte Trockenmauern saniert und neue errichtet. Grundeigentümer und Bevölkerung sollen für die Erhaltung dieser wertvollen Landschaftselemente sensibilisiert werden. Gleichzeitig profitiert das Ortsbild von diesen Aktivitäten.

Die Ziele des Projekts sind die Erhaltung und die Sanierung wertvoller Landschaftselemente, die Aufwertung des Ortsbildes, die Identifizierung der Bevölkerung mit diesen Landschaftsstrukturen und die Integration arbeitsloser Jugendlicher. Zur Durchführung werden sanierungsbedürftige Trockenmauern ausgewählt und arbeitslose Jugendliche durch das Arbeitsmarktservice Feldkirch (AMS) vermittelt. Die Trockenmauern werden unter der Leitung einer Fachkraft saniert.

"Blick zur Pfarrkirche St. Martin, Röthis".
"Parish church St. Martin, Röthis".

Dry Stone Walls in Röthis

Dry stone walls are of great ecological, cultural and historical significance for the Municipality of Röthis. Over the past few decades many dry stone walls have crumbled or given way to the spread of settlements. Under the Project old dry stone walls are to be restored and new walls constructed with the help of unemployed young people. Landowners and residents are to be made aware of the importance of preserving these precious elements of the landscape. These activities also benefit the appearance of the townscape as a whole.

The goals of the project are the preservation and restoration of valuable elements of the landscape, the enhancement of the townscape's appearance as a whole, the identification of the residents with these landscape structures and the integration of unemployed young people.

Implementation: Selecting dry stone walls for restoration and mediating unemployed young people from the Feldkirch Job Centre (AMS). Restoration of dry stone walls under specialist supervision.

Sanierung im Rahmen des Jugendbeschäftigungsprogramms.
Recovery within the framework of the Young People's Activity Programme.

Salgesch/CH

Natur- und Landschaftszentrum zum Regionalen Naturpark Pfyng-Finges

Der regionale Naturpark Pfyng-Finges mit seiner einmaligen Natur- und Kulturlandschaft verfolgt folgende zwei Hauptziele: Einerseits die Absicht, Qualität zu bieten, d.h. einen Lebensraum mit hoher Umweltqualität zu gewährleisten und andererseits das Bedürfnis, den Lebensraum auf lange Sicht zu schützen und dabei dem Unterhalt und der nachhaltigen Förderung wirtschaftlicher Aktivitäten insbesondere von Landwirtschaft, Forstwirtschaft und Tourismus gerecht zu werden. Zu diesem Zweck wird im regionalen Naturpark Pfyng-Finges versucht, eine optimale Landschaftspflege und -gestaltung zu betreiben und die natürlichen Lebensräume zu betreuen, gleichzeitig aber auch die wirtschaftliche Entwicklung der weiteren Region des Pfyngwaldes zu fördern.

Bestandteil des Regionalen Naturparks bildet das «Natur- und Landschaftszentrum» in der alten Johanniterkonturei von Salgesch. Um möglichst viele Synergien zu nutzen wird diesem ein Dokumentationszentrum sowie die Verwaltung des Regionalen Naturparks Pfyng-Finges angegliedert. Mittelfristig wird beabsichtigt, Verbänden, Organisationen, Schulen, Forschung, usw. Räumlichkeiten anzubieten und so ein Kompetenzzentrum für die Belange der Natur und der Landschaft zu schaffen.

Wildlife and landscape centre for the Pfyng-Finges Regional Natural Park

The Pfyng-Finges Regional Natural Park with its unique natural and cultural landscape pursues two main objectives: on the one hand the intention to offer quality, that is, ensure an area with great environmental quality, and on the other hand the need to protect this area in the long term, and while doing this retain and promote in a sustainable way economic activities especially in the fields of agriculture, forestry and tourism. To achieve this, the Pfyng-Finges Regional Park tries to maintain and organise the landscape in the best possible way, and to care for natural areas, while at the same time promoting the economic development of the wider Pfyngwald region.

One main element of the Regional Park is the «Wildlife and Landscape Centre» in the old Maltese Order coaching inn. In order to apply as many synergies as possible, it is associated with a Documentation Centre and the Administration of the Pfyng-Finges Regional Natural Park.

A medium-term objective is to offer rooms for associations, organisations, schools, research, in order to set up a competence centre for the needs of nature and the landscape.

Nationalpark Kalkalpen Region/A

Rahmenvereinbarung Nationalpark Kalkalpen Region

Seit 1998 ist der Nationalpark Kalkalpen mit seinen 20.825 ha international als IUCN Kategorie II anerkannt. 8 Gemeinden im oberösterreichischen Ennstal, Steyrtal und in Pyhrn Priel grenzen direkt an den Nationalpark und wurden als Nationalparkgemeinden bezeichnet. Gemeinsam mit 9 weiteren Gemeinden im weiteren Umfeld des Nationalparks bilden diese seit 2003 die Nationalparkregion.

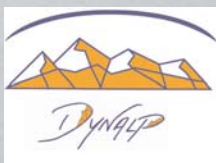
Neben dieser Grundsatzentscheidung zu einer Nationalparkregion fehlte aber eine gemeinsame Entwicklungsstrategie.

Die konsensuale Erarbeitung einer gemeinsam getragenen Strategie mit Handlungsfeldern und Massnahmen ist Ziel des Projektes. Dadurch sollen gemeinsame Schritte in Zukunft leichter fallen, die typische Natur- und Kulturlandschaft in der Nationalparkregion erhalten werden und Regionalentwicklung, regionale Identität und ein einheitliches Bild nach aussen aufbauend auf der Stärke der Region, den Nationalpark, realisiert werden. Langfristig gilt es geeignete Strukturen zur Umsetzung der Massnahmen, zur Entscheidungsfindung in der Region und zur Finanzierung von Projekten zu schaffen.

Framework Agreement for the Limestone Alps National Park Region

Since 1998, the Kalkalpen National Park with its 20,825 ha has been recognised as IUCN Category II. 8 towns in the valleys Ennstal, Steyrtal and in Pyhrn Priel in Land Upper Austria border directly with the National Park and were defined as National Park Towns. Together with other 9 towns nearby the National Park, they make up the National Park region since 2003. This decision to create a National Park region was not accompanied by a common development strategy.

The objective of the project is the shared definition of a common strategy with fields of action and intervention. This way, common steps should be taken more easily in the future, the typical nature and cultural landscape in the National Park region should be preserved and the regional development, regional identity and a unitary picture towards the outer world should be built, based on the strength of the region, the National Park. The long term objective is the creation of appropriate facilities for the implementation of the actions, the decision-making process in the Region and the financing of projects.

Hittisau/A

Zentrumsentwicklung Hittisau - Verkehrsplanung

Durch eine räumliche Entwicklungsplanung soll die Grundlage für die Bautätigkeiten der nächsten Jahre geschaffen werden. Der noch intakte Dorfkern wird durch bauliche Maßnahmen wirtschaftlich und infrastrukturell gestärkt und durch Umgestaltung der Verkehrsführung attraktiver gestaltet.

Das Zentrum ist von Kirche, Gasthäusern, dem Gemeindesaal sowie den Gebäuden der Raiffeisenbank und der Gemeinde geprägt. In zweiter Reihe liegen Schulen, Pflegeheim und Geschäftsflächen sowie Feuerwehr und Kulturhaus. Hauptschule, Polytechnische Schule und Kulturhaus sind von regionaler Bedeutung. Der geplante Neubau von weiteren Geschäftsflächen, einem Gastronomiebetrieb sowie Wohnflächen für betreutes Wohnen und Notwohnungen und eine neue Altstoffsammelstelle sollen durch eine Entwicklungsplanung in die bestehenden Nutzungsverhältnisse integriert werden.

Der öffentliche Busverkehr hat mit dem Platz zwischen Gemeindeamt und Schule als Haltestelle für die Schüler sowie als Busend- bzw. Umsteigestelle eine besondere Bedeutung. Diese Bedeutung soll gestärkt werden, und die Verkehrsflächen im Zentrum durch Gestaltungselemente übersichtlicher und damit auch sicherer für alle Nutzer gestaltet werden.

Durchführung:

- Architektenwettbewerb zur Gestaltung des Zentrums
- Erstellen von Konzepten für eine mögliche zukünftige raumplanerische Gestaltung
- Verkehrsflächenkonzept (Verlegung der Bushaltestellen, Neugestaltung, Sicherheit für Anrainer, park&ride - Plätze für Gäste)
- Entwickeln von Zukunftsstrategien zur weiteren Stärkung des Dorfkerns.

Development of Hittisau Town Centre - Transportation Planning

The basis for the building activities of the next few years must be created through a spacial development planning. The old town centre, still intact, is strengthened from the viewpoint of the economy and infrastructures through building actions and must be made more attractive through a new transportation network.

The town centre is marked by church, inns, town hall as well as the Raiffeisenbank and municipality buildings. Then there are schools, healthcare centre and shops as well as fire brigade and house of culture. High school, polytechnic school and house of culture have a regional meaning. The planned building of new shops, a delicatessen factory as well as apartments for home care and emergency apartments and a new waste collection centre must be integrated in existing special relationships through a development plan.

Public bus transportation is particularly significant with the space between town hall office and school as bust stop for students as well as bus terminal and connection stop. This meaning must be strengthened and transportation places in the town centre must become more conspicuous and safer for all users.

Implementation:

- Architectural competition for the configuration of the town centre
- Definition of concepts for a possible future space planning
- Concept for transportation areas (bus stops, new configuration, safety for inhabitants, park&ride - spaces for guests)
- Development of future strategies for the further strengthening of the town centre.

Isny im Allgäu/D

Pilotprojekt RegioBus Isny-Umland

Von 01.01.2003 bis 31.12.2005 lief das von den Bundesländern Bayern und Baden-Württemberg geförderte Modellprojekt RegioBus Isny-Umland. Ziel dieses Projektes war es, den Schüler-Stadt- und den Regionalverkehr zu bündeln und aufeinander abzustimmen. Auch nach Ende des Pilotzeitraumes wird die partnerschaftliche Zusammenarbeit fortgesetzt, mit allen Beteiligten die Fahrpläne abgestimmt und für Mehrleistungen, die über die Eigenwirtschaftlichkeit der Verkehrsunternehmer hinausgehen, im Interesse unserer Bürger und Gäste Zuschüsse geleistet. Mit Hilfe von DYNALP wurde das Marketing für dieses Projekt gestärkt und damit ein besseres Image und eine bessere Auslastung des ÖPNV erreicht.

Das Projekt zielt auf die Verbesserung bestehender und Förderung künftiger Verkehrssysteme. In Kooperation der Bundesländer, Landkreise, Städte und Gemeinden wurde die Region vernetzt und der Kurort Isny (650.000 Übernachtungen und 850 Studenten) an das öffentliche Schienennetz im Takt angeschlossen. Durch Öffentlichkeitsarbeit (Pressekampagne, Fahrpläne, Flyer, Plakate, etc.) sollen Berufspendler, Studenten, Schüler, Kurgäste, Touristen und Fernreisende zur Umorientierung motiviert werden.

RegioBus am Busbahnhof am Kurhaus Isny.
RegioBus at bus station in healthcare centre Isny.

Pilot project RegioBus Isny Umland

The model project RegioBus Isny-Umland was carried out from 01.01.2003 to 31.12.2005, supported by the German lands Bayern and Baden-Württemberg. The objective of this project was to group and harmonise school, city and regional traffic. Also after the end of the pilot period the partnership collaboration is continued, time tables are determined with all the participants and grants are provided for over-performance, which goes beyond the own cost-effectiveness of the transportation companies, to the benefit of our citizens and guests. With the help of DYNALP, the Marketing of the Project was reinforced, thus achieving better image and use of ÖPNV.

R.e.g.i.o.Bus...Isny

München, Stuttgart, Ulm
Bequem mit Bus und Bahn
Mobil im Takt

www.isny-regiobus.de

Mit Bus und Bahn

Anzeigenwerbung in der örtlichen Presse.
Advertising in the local press.

The goals of the project are the improvement of existing and promotion of future transport systems. In collaboration of the German länder, counties (Landkreise), cities and towns the region was networked and the spa town Isny (650,000 nights and 850 students) was connected to the public rail network. The PR work (press campaign, timetables, flyers, posters, etc.) is to motivate commuters, students, schoolchildren, resort guests, tourists and travelers to rethink their transport options.

Contact: Stadtverwaltung Isny, Oswald Längst,
Laengst@Rathaus.Isny.de, <http://www.isny.de>

Kranjska Gora/SI

Umirjanje prometa v alpskih dolinah

Dolina Vrata je ena najbolj prepoznanih in temu primerno najbolj obiskanih dolin v slovenskih Alpah. Zaradi obiska je močno obremenjena z individualnim prometom, še posebno v vremensko ugodnih vikendih v poletni sezoni. Promet pomeni veliko obremenitev za okolje, hkrati pa zmanjšuje doživljajsko vrednost doline. Naselji ob vstopu v dolino zaradi tranzita prometa nimata koristi, pač pa zgolj obremenitve.

Cilj: Identifikacija problemov, ki obstajajo v obravnavanem prostoru, izdelati različne možne scenarije prihodnosti doline Vrata in naselij Mojstrana in Dovje, izdelati rešitve in definirati ukrepe za umiritev prometa v dolini Vrata, Vzpostaviti konsenz med različnimi deležniki v dolini Vrata in soglasje med lokalnim prebivalstvom

Končni rezultat bo izbran scenarij razvijanja prometa v dolini, usklajen z lokalno skupnostjo in prebivalci naselij Mojstrana in Dovje. Določena bo smer nadaljnjih aktivnosti in način kako priti do umiritve prometa. Domačini so se jasno izrazili za postopno umirjanje prometa in bodo tudi sami aktivno sodelovali pri nadaljnjih izvedbenih projektih, ki bodo sledili v prihodnosti.

Pogled s planine na vasi Dovje in Mojstrano, kjer je izhodišče za obisk 4 alpskih dolin: Vrata, Kot, Krma in Radovna
Alpine meadow view to villages Dovje and Mojstrana

Traffic Calming in Alpine Valleys

The Vrata Valley is one of the most well-known and, consequently, most visited valleys in the Slovenian Alps. As a result, it is also heavily burdened with traffic, especially on sunny weekends during the summer season. This not only creates an environmental strain and reduces the recreational value of the valley, it also offers little or no benefit to the two villages at the valley's entrance. Goals of the project are therefore: Identification of existing problems, elaboration of possible future scenarios for the Vrata Valley and the villages of Mojstrana and Dovje, development of solutions and definition of traffic calming measures for the Vrata Valley, establishment of a consensus between the different stakeholders in the Vrata Valley and the local population.

The final result will be the selection of a traffic development strategy for the valley in association with the local community and inhabitants of Mojstrana and Dovje.

The determination of future activities and methods for traffic calming in the valley that are in accordance with the wishes of the local population - i.e. introduction of gradual traffic calming and to be active participants in future implementation projects.

Ohranimo naravo - gremo peš, s kolesom ali konjsko vprego
lets walk, ride a bike or team ... we need to preserve the exceptional natural heritage

Krumbach/A

Neues Wohnen

Im Rahmen des DYNALP-Projektes soll für ein attraktives Gemeinde-Baugrundstück eine möglichst sinnvolle Nutzung gefunden werden. Mit Single, Alten- und Startwohnungen für junge Leute soll das Projekt auf die neuen sozialen Herausforderungen reagieren und beispielgebend für raumsparendes Bauen unter ökologischen Grundsätzen werden.

Ein erster Schritt ist die Festlegung politischer Rahmenbedingungen und die Erarbeitung eines Fragebogens für die Bedarfserhebung in der Bevölkerung mit einer Projektgruppe. Nach der Auswertung der Fragebogen wird ein ArchitektInnenwettbewerb mit Wertungskriterien vorbereitet.

Es soll ein attraktives Bauprojekt entstehen, das auf die Bedürfnisse der Bevölkerung und konkreten Interessenten reagiert und den neuesten ökologischen Kriterien entspricht. Durch die Einbindung möglichst vieler soll gleichzeitig die Akzeptanz in der Bevölkerung sichergestellt werden. Das erarbeitete Projekt wird einem Bauträger zur Ausführung unter Einhaltung der erarbeiteten Bedingungen übergeben (Baukosten: ca. 2.250.000,-- Euro).

Geplante Wohngebäude in der Parzelle Halden.
Planned apartment building in the Halden lot.

New Living

As part of the DYNALP project an attractive plot of building land within the community is to be put to the most sensible use. The project aims to respond to society's new challenges by offering homes for single persons, the elderly and starter homes for young people, acting as an exemplary model for space-saving construction based on ecological principles.

The first step is to stipulate the political framework and compile a questionnaire to survey demand within the population using a project group. Once the questionnaire has been evaluated an architect's competition with valuation criteria is to be drawn up. An attractive building project is to be created that meets the needs of the population in general and of home-seeking individuals in particular and complies with the latest ecological criteria. At the same time the population's acceptance is to be ensured by involving as many people as possible. The completed project is to be handed over to a property developer for construction subject to the stipulated terms and conditions. (building costs: approx. € 2,250,000.00)

Geplante Wohngebäude in der Parzelle Halden.
Planned apartment building in the Halden lot.

Krumbach/A

«Üsa Dorf» - Unser Dorf

Mit diesem Projekt soll innerhalb der Dorfgemeinschaft das Interesse an einem gemeinsamen geschlossenen Auftritt geweckt werden. Zusammen mit der Gastronomie, den öffentlichen Stellen und den Vereinen wird ein Konzept für die derzeit unzureichende Beschilderung erstellt und umgesetzt.

Ziele des Projekts sind die Stärkung der Gemeinschaft und der Identität der Gemeinde, verbesserte Orientierungsmöglichkeiten für Ortsfremde durch Neugestaltung der Beschilderung nach einem erweiterbaren Konzept und ein gemeinsamer Auftritt nach aussen durch Homepage, Gemeindezeitung usw.
Durchführung: Bildung einer Arbeitsgruppe für die verschiedenen Elemente und Koordination der Aktivitäten, Öffentlichkeitsarbeit.

Krumbacher Tanne. Erster Preis beim Fotowettbewerb.
Krumbach fir. First prize at the photographic competition.

«Üsa Dorf» - Our Village

This project is aimed at stimulating interest in a joint presentation within the village community. A concept for the signposting (which is inadequate at present) is to be drawn up and implemented together with catering establishments, the public authorities and local associations.

Goals of this project are: strengthening of the municipality's community spirit and identity, improved orientation aids for visitors to the area by redesigning the signposts based on an open-ended concept as well as joint homepage presentation, community newsletter, etc. be active participants in future implementation projects.

implementation: creation of a working group for the various elements and co-ordination of activities, PR work.

Buch: Dokumentation der Kulturlandschaft.
Book: Documentation and cultural landscape.

Langengg/A

Attraktives Dorfzentrum Langenegg

Anlässlich der Projektarbeiten der UNI Innsbruck und der FH Lichtenstein hat sich die Stärkung bzw. Bildung eines Dorfkerns als wesentliches Thema herausgestellt. Durch die Errichtung der beiden Baukörper (Kindergarten und Cafe/Bürogebäude) wurden architektonisch erste Maßnahmen gesetzt. Mit der Entscheidung mitten in Langenegg Einrichtungen wie Volleyballplatz, Kunstrasenspielfläche, Kinderspielplatz, Musikprobe- und Jugendräume zu schaffen, wurde der Dorfkern entscheidend belebt. Im Anschluss an das Dorfzentrum befindet sich ein Grundstück im Besitz der Gemeinde Langenegg, das sich für eine Gestaltung als Themenweg anbietet.

Das Ziel des Projekts ist eine Ideenfindung und Planungsarbeiten zur Gestaltung des Dorfzentrums. Gleichzeitig soll eine Anbindung an die beliebten Spazierwege in und ums Dorf angestrebt werden. In der Gestaltung und Themenwahl wird auf die Stärken der Gemeinde eingegangen und diese sichtbar gemacht. Gleichzeitig soll auch die Situation im alten Dorfkern betrachtet werden und gemeinsam mit den Anrainern neue Gestaltungsformen gefunden werden.

Sportanlage für alle im Zentrum.
Sport facility for everybody in the town centre.

Attractive Langenegg Town Centre

On the occasion of the projects carried out by the UNI Innsbruck and the technical school Lichtenstein, the issue of strengthening or creating a town core emerged as fundamental. The first architectural measures were carried out with the construction of two buildings (Kindergarten and café/office building). With the decision to create facilities such as volleyball court, playgrounds with artificial grass, children's playground, music rehearsal rooms and teenager areas in the centre of Langenegg, the town core was clearly revived. Near the town centre there is an area owned by the town of Langenegg, that is perfect for the creation of a theme path.

The aims of the project are to define ideas and to plan works for the creation of the town centre. At the same time a connection with beloved paths in and around the town must be attempted. In the configuration and choice of themes the strengths of the town are analysed and made conspicuous. At the same time also the situation in the old town centre must be considered and, together with the neighbourhood, new visual forms must be found.

Orte der Begegnung.
Meeting places.

Sibratsgfäll/A

Nachhaltiges Sibratsgfäll 2025

Die Gemeinde Sibratsgfäll mit ihren etwa 420 Einwohnern liegt am Rande des Bregenzerwaldes an der Grenze zum Allgäu und zum Kleinwalsertal. Die Gemeinde möchte in den nächsten Jahren eine gezielte Entwicklung zur Nachhaltigkeit forcieren. Dazu dient ein Gemeindeentwicklungsprozess, der sich vorerst in 3 Phasen gliedert:

- Phase 1 (Dez. 2005 - Feb. 2006): Zukunftswerkstatt + Projektwerkstatt und öffentliche Präsentation der Ergebnisse
- Phase 2 (März 2006 - Juni 2006): Einrichtung der Projektsteuerungsgruppe (PSG) und Umsetzungsplanung in den Projektgruppen
- Phase 3 (Juli 2006 - Dez. 2006): Moderierte offene Leitbilddiskussion

Die Ziele des Projekts sind die Umsetzung konkreter Projekte in mehreren Bereichen der Gemeindeentwicklung, die Erarbeitung eines Leitbilds parallel zu den Umsetzungsprojekten und die optimale Einbindung der GemeindebürgerInnen.

Aus Zukunftswerkstatt und Projektwerkstatt heraus haben sich 6 Projektgruppen gebildet, die bis Ende 2006 erste konkrete Ergebnisse präsentieren werden.

Gemeinde Sibratsgfäll.
Town of Sibratsgfäll.

Sustainable Sibratsgfäll 2025

The town of Sibratsgfäll with its 420 inhabitants lies on the margin of the Bregenzerwald at the border with Allgäu and Kleinwalsertal. The town would like to force in future years a development focused on sustainability. Therefore, a town development process has been drafted, in 3 stages:

- Phase 1 (Dec. 2005 - Feb. 2006): future seminar + project seminar and public presentation of the results
- Phase 2 (March 2006 - June 2006): setting up of the project steering group (PSG) and implementation plan in the project groups
- Phase 3 (July 2006 - Dec. 2006): chaired open debate

The goals of the project are the implementation of concrete projects in various sectors of the town development, the drafting of a model alongside the implementation projects and the inclusion as much as possible of citizens. 6 project groups have been set up from the future workshop and the project workshop, that will present the first concrete results by the end of 2006.

Gemeinde Sibratsgfäll.
Town of Sibratsgfäll.

Achental/D

Umsetzungsstrategien für die In-Wert-Setzung von Natur und Landschaft für den Tourismus

Mit dem Ökomodell Achental haben die Gemeinden ein vielfältiges und umfangreiches «Massnahmenbündel» für die Inwertsetzung der einmaligen Kulturlandschaft geschaffen. Erfolgreich umgesetzt wurden z.B. gemeinsame Veranstaltungskalender, Natur- und Wanderführer, div. Workshops, Teilnahme an überregionalen Veranstaltungen, allgemeine Marketingaktivitäten und Öffentlichkeitsarbeit.

Mit den Ansätzen des Projektes sollen eine umweltverträgliche Gemeindeentwicklung im Achental bewirkt sowie die Kulturlandschaft und die Umweltqualität gesichert werden. Dies geschieht v.a. über Information, Öffentlichkeitsarbeit, Sensibilisierung, Umweltbildung und Bewusstseinsbildung bei Einheimischen und Gästen. Die durchgeführten Maßnahmen zeigen ihre positiven Wirkungen z.B. im Bereich «Urlaub auf dem Bauernhof». Hier können auf der Fläche eines landwirtschaftlichen Betriebes die Bereiche Landwirtschaft, Tourismus und Naturschutz eng und wirksam vernetzt werden. In vielen Bereichen treten die Wirkungen z.T. erst mit zeitlicher Verzögerung ein bevor auch monetär bewertbare Effekte erzielt werden können.

Der Erhalt der Almwirtschaft ist ein wichtiges Ziel des Ökomodells Achental.
Retaining pasture economy is a significant goal of the Achental environmental model.

Implementation Strategies for Enhancing Nature and Landscape on Behalf of Tourism

With the Achental Eco Model the local municipalities have created a varied and extensive package of measures to enhance their unique cultural landscape. Successes include joint calendars of events, nature and hiking guides, a variety of workshops, participation in supraregional events, general marketing activities and PR work.

Die naturnahe, kleinstrukturierte Landwirtschaft hat im Achental noch eine große Bedeutung.
Natural and small-sized agriculture is still greatly significant in Achental.

The project should lead to the environmentally-friendly development of the town of Achental as well as the protection of the cultural landscape and the quality of the environment. This occurs through information, actions for the general public, raising awareness, environment education and creation of an awareness with the locals and the guests. The actions implemented show some positive effects, e.g. in the field «Farm holidays». Here on the land of a farming company the various sectors agriculture, tourism and nature protection are strictly and effectively connected. Consequences emerge in many sectors with some delay, before even monetary effective results can be achieved.

Aviano/I

Territorio rurale, natura e cultura per una fruizione turistica sostenibile

Un territorio ricco di biodiversità, risorse paesaggistiche e storico-culturali, poco conosciute ed un tessuto economico dove il turismo che si è sviluppato finora è quello della neve nel periodo invernale presso la stazione del Piancavallo. Il progetto si sviluppa attorno all'idea che sia possibile diversificare l'offerta turistica valorizzando elementi del territorio (natura e cultura in particolare).

L'obiettivo principale del presente progetto è quello di creare una proposta organica che raccolga al suo interno le diverse peculiarità territoriali, ambientali e storico-paesaggistiche in prospettiva di forme di turismo rispettose dell'ambiente naturale ed integrate con il territorio e le sue realtà socio-economiche.

Rural territory, nature and culture in favour of sustainable tourism

A little known territory with a wealth of biodiversities, landscapes and historical resources, whose tourism within the local economy has so far developed around winter sports at Piancavallo ski station. This project builds on the idea that the tourism offer can be expanded to make the most of elements in the territory (above all nature and culture).

The main goal of this project is to create a proposal that involves the various specific territorial, environmental and landscape-history features, with a view to tourism that shows consideration for nature and is integrated with the territory and its social and economic situation.

Berbenno/I

Valorizzazione del Parco Paleontologico della Valle Brunone nel quadro di un nuovo modello di turismo rurale

Avvio di azioni capaci di valorizzare il patrimonio naturale e culturale locale e di incentivare uno sviluppo turistico compatibile con l'ambiente, ma in grado di contrastare la grave crisi in cui versa al momento il settore turistico.

Obiettivo del progetto è quello di sviluppare un concetto di turismo rurale, partendo dalla valorizzazione del patrimonio culturale e naturale del territorio, coinvolgendo la popolazione e gli operatori locali.

Enhancing of the Palaeontological Park in the Brunone valley, as part of a new model for rural tourism

Embarking on actions to enhance the local natural and cultural heritage and to stimulate the development of tourism compatible with the environment, and able to counter the current serious slump in the tourist industry.

The goals of the project are to develop a rural tourism concept, starting by promoting the territory's cultural and natural heritage which involves the local population and businesses.

Hasle/CH

Kultur-, Kraft- und Walderlebnis Heiligkreuz

Das Kultur-, Kraft- und Walderlebniszentrum Heiligkreuz strebt eine Kombination von Naturerlebnis und der Entmystifizierung von Naturkräften und Erdenergien an. Drei bis fünf energetische Kraftorte rund um Heiligkreuz mit ihren geheimnisvollen Erdkräften sollen für Besucher in verschiedenen Formen wahrnehmbar gemacht werden. Dies soll erreicht werden durch verschiedene Rundwege um das vorgesehene Informationszentrum Heiligkreuz. Diese Rundwege führen die Besucher durch diverse Welten. Vorgesehen sind folgende Themenwelten: Erlebniswelten, Familien- und Kinderwelten, Sinneswelten und Naturenergien, Bergwelten, Landwirtschaftswelten, Wasserwelten, Baumwelten und Kunstwelten.

Culture, force and wood experience Heiligkreuz

The culture, force and wood experience centre of Heiligkreuz aims at a combination of nature experience and demystification of nature forces and earth energies. Three to five energy force sites near Heiligkreuz must be made accessible to visitors in various forms with their mysterious earth forces. This can be achieved through different paths around the planned information centre of Heiligkreuz. The paths lead visitors through different worlds. The following world themes are envisaged: the world of experience, the world of family and children, the worlds of the senses and nature energies, the worlds of the mountains, the worlds of agriculture, the worlds of the water, the worlds of trees and the worlds of art.

Bad Reichenhall/D

Wegeinformationssystem für nachhaltigen Tourismus

Es sollen Wegezentren mit einem möglichst vielfältigen Angebot für die unterschiedlichen Nutzer- und Altersgruppen unter Anbindung an den ÖPNV geschaffen werden.

Die Ausweisung der bereits vorhandenen, gezielt ausgewählten Wege soll sich dabei nicht nur auf die Zielgruppe der Wanderer beschränken, sondern insbesondere auch Strecken für verschiedene Sportbereiche (Nordic Walking, Laufen, Radwandern, Mountainbiking, Skitourengehen und Skilanglaufen) enthalten. Neben der Erstellung einer speziellen Wegekarte soll die Aufbereitung für ein internetbasiertes Informationssystem durch digitale Erfassung und Charakterisierung der Wege erfolgen.

Ziel des Projekts ist die Reduktion von CO₂ aus verkehrsbedingten Emissionen. Grundlage dafür ist die Bereitstellung einer Umweltinformation für die breite Öffentlichkeit, welche darüber hinaus als Marketinginstrument und Alleinstellungsmerkmal zur Positionierung der Stadt im Tourismus dient. Das Projekt strebt die Integration neuer sowie bereits bestehender Tourenvorschläge in und um Bad Reichenhall an, die von einer Vielzahl von Interessensgruppen entwickelt worden sind. Dabei werden die bestehenden Wegeressourcen geordnet und genutzt. Ferner wird durch die Einbeziehung der vorhandenen Infrastruktur eine gesteigerte ökologische und ökonomische Wirkung erreicht.

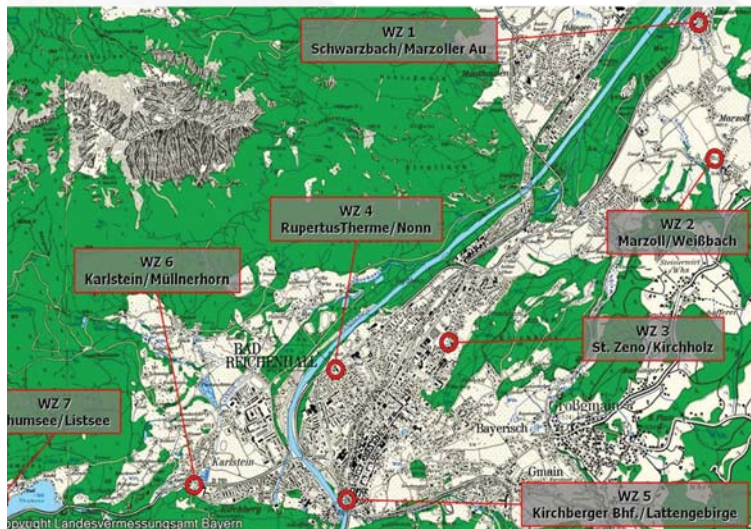
Beispiel für ein Wegeinformationszentrum in Bad Reichenhall.
Example of a center of information for paths in Bad Reichenhall.

Path information system for sustainable tourism

Itinerary centres must be created with the widest possible offer for the various user and age groups in connection with the ÖPNV.

The description of the already existing and selected paths must not be limited only to the target groups of hikers, but specifically include also features for various sports fields (Nordic Walking, hiking, cycling, Mountainbiking, sky hiking and cross country). The creation of a specific path map, must be followed by the preparation of a web-based information system by means of the digital registration and characterisation of the paths.

Übersicht über die Wegeinformationszentren in der Stadt Bad Reichenhall.
Overview of the center of information for paths in the town Bad Reichenhall.

Objective of the project is the reduction of CO₂ from traffic emissions. The basis to do this is the preparation of environment information for the general public, which can also serve as marketing tool and unique selling proposition for the positioning of the city in tourism. The project aims at integrating new and already existing excursions proposals in and around Bad Reichenhall, that have been developed by a number of groups concerned. Existing resources about the paths are arranged and utilised. Besides, a greater ecological and economic effect is reached through the inclusion of the existing infrastructure.

Flühli-Sörenberg/CH

Wassererlebniswelt Flühli-Sörenberg

Die Gemeinde Flühli-Sörenberg verfügt über einen enormen Reichtum an Landschaftsräumen, die wesentlich vom Wasser geprägt sind. Im Rahmen der UNESCO Biosphäre Entlebuch und des Gemeindeforschungsnetzwerks «Allianz in den Alpen» erarbeitet die Gemeinde Modelle, die eine touristische Wertschöpfung der Naturschönheiten erlauben und deren künftigen Schutz und Pflege sichern. Mit der Wassererlebniswelt Flühli-Sörenberg basierend auf den Elementen Landschaft, Wasser und Gesundheit wird versucht Natur und Kultur, Bestehendes und Neues in Einklang zu bringen. Intakte Landschaft, vielfältige Naturschönheiten und eine reiche Kulturgeschichte bieten ein grosses Potential für sinnlich-emotional geprägte Erlebnisangebote und anschauliche Vermittlung von Informationen.

Das Projekt «Flühli-Wasser» verbindet Wasser mit der Erfahrungswelt des Menschen. Im Bereich Gesundheit findet die Kneipp-Lehre Anwendung. Im September 2003 konnte an einem bestehenden Weiher eine Kneipp-Anlage eingeweiht werden. Im Rahmen von Dynalp wird die Gemeinde einen Masterplan zur Konkretisierung und Koordination der Angebote entwickeln, welche die nachhaltige Entwicklung der Gemeinde stärken und eine touristische Wertschöpfung erlauben.

Bis zum Sommer 2007 werden weitere Module realisiert, z.B. die Installation «Hochwassersäulen» entlang einem Wildbach. Other modules will be implemented by summer 2007, for example the «high water columns» installation along a stream experience world of Flühli-Sörenberg.

Flühli-Sörenberg Water World

The Municipality of Flühli-Sörenberg boasts a huge wealth of landscape areas shaped first and foremost by the influence of its water resources. As part of the UNESCO Biosphere Entlebuch (UBE) and the Alliance in the Alps network of municipalities the municipality is drawing up models that contribute towards the value added of the natural beauty spots in terms of tourism and secure their future protection and conservation. The Flühli-Sörenberg Water World structured around elements such as landscape, water and health aims to harmonise nature and culture, the existing and the new.

As part of Dynalp the municipality is to develop a master plan to define and co-ordinate the offers, which are to strengthen the municipality's sustainable development and enable a value added in terms of tourism. To utilise the landscape defined and shaped by its water resources to develop tourist offers.

Die Kneippanlage Schwandalpweiher wurde im September 2003 als erstes Modul der Wassererlebniswelt Flühli-Sörenberg eröffnet. The Kneipp facility Schwandalpweiher was opened in September 2003 as first module of the water experience world of Flühli-Sörenberg.

Fully/CH

Fully, là où la nature peut encore vous surprendre

Développement de projets touristiques en relation avec la nature, le paysage, les produits du terroir, les projets didactiques et signalétiques, soit notamment

- le site des Follatères
- les sentiers pédestres (+ de 70 km)
- une châtaigneraie avec sentier didactique (17 hectares, visites commentées, fête de la châtaigne)
- la valorisation des richesses naturelles (chemin didactique des vignes et guérites traversant le vignoble du coteau: figuiers, oliviers, kakis, amandiers, plantes aromatiques)
- valorisation des produits du terroir.

Les buts du projet sont de protéger et de faire connaître la nature, de promouvoir les valeurs économiques des richesses du terroir.

C'est un programme sur trois ans

- financement inscrit dans le budget ordinaire de la municipalité, qui veut faire mieux connaître les richesses naturelles, paysagères et produits du terroir pour favoriser l'accueil des touristes.

Fully, un climat particulier pour une nature exceptionnelle...
Fully, a particular climate for an exceptional nature...

Fully, a place where nature can still take you by surprise

Development of tourist projects related to nature, landscape and produce of the terroir, didactic projects and signposting :

- Site : Les Follatères
- Paths (over 70 kms)
- Chestnut groves and didactic paths (17 hectares, commented visits, the Chestnut Feast)
- Promoting natural assets (didactic walks among the vines and workmen's

huts in the vineyards on the hill-tops ; fig trees, olive trees, kaki trees, almond trees and aromatic herbs)

- Enhancing the products of the territory.

The goals of this project are: protecting nature and getting people to know about it ; promoting the economic values related to the assets of the territory (as described below). This project should allow people to become more acquainted with the wealth of natural beauty, landscapes and local produce so as to stimulate the reception of tourists.

...et pour des produits exceptionnels !!
...and for exceptional products!

Grainau/D

3D-Präsentation der Wanderwege auf der homepage von www.grainau.de

Es sollen die vorhandenen Netze der Wanderwege, der Radwege und der Loipen in das gemeindliche Geo-Informationssystem (GIS) aufgenommen werden. Die an den Wegekreuzungen bzw. Abzweigungen stehenden Wandertafeln werden ebenfalls aufgenommen. Alle Daten sollen über das Internetportal «grainau.de» für Vermieter und Gäste zugänglich sein. Die Daten sollen auch in einer Form in die gemeindliche Datenbank aufgenommen werden, die für GPS-Systeme nutzbar werden und auch für den Wanderer bzw. Radfahrer in ihre Systeme ladbar sind.

Der Zustand der jeweiligen Netze soll nach Lage auch kurzfristig geändert werden können. Auch diese Daten sollen vom Nutzer einsehbar sein.

Im Sinne einer Gesundheitsvorsorge wird der Urlaub immer mehr als Aktivurlaub verstanden. Um den Gästen dies zu ermöglichen bzw. zu erleichtern, sollen einfache Systeme erstellt werden, um den Aufwand für Organisationen, Vorbereitung usw. möglichst gering zu halten. Die Gemeinde Grainau hat aufgrund ihrer geographischen Lage beste Voraussetzungen dafür, den sanften Tourismus weiter zu entwickeln. Jedoch müssen die vorhandenen Einrichtungen besser angeboten und leichter nutzbar gemacht werden. Das geplante Informationssystem ermöglicht dem Gast bei der Urlaubsplanung das Abrufen entsprechender Informationen und eine bessere Planung seiner Aktivitäten vor Ort in Grainau.

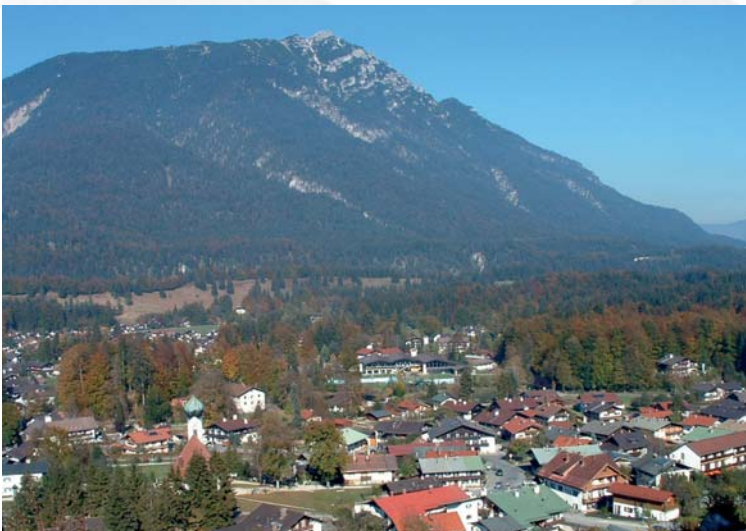
Gemeinde Grainau.
Town of Grainau.

3D presentation of hiking paths on the homepage of www.grainau.de

The existing networks of paths, cycling paths and cross country tracks must be included in the town Geo-Informationssystem (GIS). The signs presents at crossings or forks are also recorded. All the data must be available on the Internet portal «grainau.de» for subscribers and guests. Data must also be recorded in the communal data-bank in a form that can be used by GPS Systems and that can also be loaded by hikers or cyclists in their systems. The situation of the networks must be changeable also in the short term, according to the conditions. Also these data must be accessible to users.

In the sense of health prevention, holiday is increasingly conceived as active holiday. In order to allow this for guests and to make it easier, simple systems must be created, in order to keep to a minimum the cost for organisations, preparation, etc. Thanks to its geographical position, the town of Grainau has the best premises to further develop soft Tourism. However, existing facilities must be offered better and easier to use. The planned information system allows the guest to recall relevant information when planning his holiday and to better plan his activities when in Grainau.

Gemeinde Grainau.
Town of Grainau.

Leuk/CH

Dezentrales Hotel Leuk

Die Gemeinde Leuk beabsichtigte bereits seit Jahren in Leuk-Stadt ein Hotel im herkömmlichen Sinne zu realisieren. Leider waren die Bestrebungen bis anhin nicht von Erfolg gekrönt (Eigentumsverhältnisse, Wirtschaftlichkeit, usw.). Aus diesem Grunde hat die Gemeinde Leuk nach Alternativen gesucht. Im Frühjahr 2000 entstand die Idee, im historischen Teil von Leuk-Stadt ein «dezentral organisiertes Hotel» zu realisieren. Das historische Städtchen Leuk-Stadt verfügt über keine Hotelbetten, jedoch über alte, teilweise sanierungsbedürftige und leerstehende Wohnungen. Diesen leeren, übers ganze Dorf verteilten Wohnraum in Hotelzimmer umzufunktionieren bildet der Kerngedanke des dezentralen Hotels in Leuk.

Damit werden verschiedene Ziele erreicht: Einerseits wird die leerstehende Bausubstanz erneuert und wiedergenutzt und führt zu einer Erhaltung/Aufwertung des Orts-/ Stadtbildes von Leuk und andererseits wird ein sanfter, nachhaltiger Tourismus gefördert, mit den entsprechenden Auswirkungen auf die Arbeitsplätze. Das dezentrale Hotel in Leuk ist ein Partnerprojekt des «Regionalen Naturparks Pfyn-Finges».

A Decentralised Hotel in Leuk

The historic town of Leuk does not have any hotel beds; however it does have a number of old apartments lying empty, some requiring renovation. Converting all this available living space scattered throughout the town into hotel rooms is the core idea behind a decentralised hotel in Leuk.

The project has a number of objectives: on the one hand to renovate and re-use the empty buildings, helping to preserve and enhance the townscape of Leuk itself, and on the other to promote a gentle, sustainable tourism, with favourable repercussions on employment.

The decentralised hotel in Leuk is a partner project of the Pfyng-Finges Regional Nature Park.

Budoia/I

Sviluppo di un modello sostenibile di turismo rurale

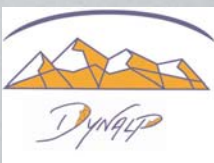
Un territorio montano e collinare che con l'andare del tempo ha vissuto un lento e continuo abbandono delle attività antropiche (agricoltura, zootecnia). Allo stesso tempo un territorio ricco di biodiversità, risorse paesaggistiche e storico-culturali, poco conosciute (persino a livello locale) ed un tessuto economico dove il turismo non si è ancora sviluppato. Il progetto si sviluppa attorno all'idea che sia possibile una fruizione turistica rispettosa di ambiente e cultura locale, ma allo stesso tempo capace di innescare nuovi e diversi processi produttivi.

L'obiettivo principale del presente progetto è creare una proposta organica che raccolga al suo interno le diverse peculiarità territoriali, ambientali e storico-paesaggistiche rendendole fruibili al turismo rurale. Tale iniziativa non è indirizzata esclusivamente alla fruizione turistica, ma anche alla crescita della consapevolezza nella comunità locale delle opportunità e potenzialità presenti sul territorio.

Development of a sustainable model for rural tourism

An alpine and hilly territory that, in the course of time, has experienced a slow and continuous decline in human activities (agriculture, livestock farming). At the same time, a little known territory (even by locals) yet which has a wealth of biodiversities, landscapes and historic-cultural resources where the possibilities of tourism have not been exploited. This project builds on the idea that it is possible to expand the offer of tourism which will show consideration for the local environment and culture, but also able to kindle new and diversified production processes.

The main goal of this project is to create a proposal that involves the various specific territorial, environmental and historic-landscape features making them practical for rural tourism. This project is not purely intended for tourism but also to increase the local community's awareness of the opportunities and potential in the territory.

Levico Terme/I

Progetto per l'introduzione di segnaletica turistica e valorizzazione delle risorse naturali e culturali del territorio rurale

Gli interventi che il Comune di Levico intende sviluppare nell'ambito del progetto DYNALP sono in parte mirati alla riduzione del traffico turistico nelle vie del paese tramite l'introduzione di un nuovo sistema di segnaletica ed in parte alla valorizzazione di quei territori rurali (le zone umide, le sorgenti ed il corso del Brenta, il lago, l'altopiano di Vezzena con le sue malghe, i suoi alpeggi e le fortificazioni della Grande Guerra) normalmente poco considerati dai turisti e dagli ospiti.

Obiettivi del progetto sono la riduzione del traffico turistico motorizzato all'interno della località e la promozione e tutela delle peculiarità culturali e naturali della parte rurale del territorio.

Project for the introduction of a tour signposting and enhancement of the natural and cultural resources of the rural territory

The actions that Levico intends to develop within the DYNALP project partly aim at reducing traffic by tourists in the village streets by introducing a new tour signposting system and also by enhancing those rural territories (the «wet» areas, springs and the watercourse of the Brenta, the lake, the Vezzena plateau with its mountain pastures and the fortifications from the 1st World War) normally little considered by tourists and their hosts. The goals of the project are to reduce the motor traffic by tourists inside the locality, to promote and to protect the cultural and natural features of the rural territory.

Massello/I

Il patrimonio naturale e culturale della valle di Massello: un'opportunità per il turismo e l'economia locale nel rispetto dell'ambiente

Sono realizzate azioni per la tutela e valorizzazione del paesaggio antropico, delle identità culturali (linguistica, religiosa, territoriale) inserite nel rilancio di iniziative economiche (turistiche, ma non solo) senza le quali il paese di Massello (che conta oggi meno di 100 residenti) è destinato a scomparire.

Obiettivo del progetto è di sviluppare un concetto di turismo rurale, partendo dalla valorizzazione del patrimonio culturale e naturale del territorio, coinvolgendo la popolazione e gli operatori locali.

The natural and cultural heritage of the Massello valley: an opportunity for tourism and the local economy while taking care of the environment

Actions for the protection and enhancement of the cultural landscape, of the cultural identity (linguistic, religious, territorial) together with economic initiatives (not only regarding tourism) without which Massello (which currently has less than 100 residents) would be destined to disappear.

The aims of the project are the development of a concept for rural tourism, starting from the enhancement of the cultural and natural heritage of the territory, and involving the local population and businesses.

Oberammergau/D

Vernetzung der Aktivitäten im Tourismus und regionaler Wirtschaftskreisläufe in den Gemeinden der Ammergauer Alpen unter einer gemeinsamen Dachmarke

Wie können regionale Wirtschaftskreisläufe nachhaltig unterstützt werden? Wie sichert man bäuerlichen Betrieben das Überleben und bewahrt das Bild einer lebendigen Natur- und Kulturlandschaft? Wie kann diese nachhaltig inwertgesetzt werden? Wie lassen sich die Erfordernisse (und Folgen) des modernen Tourismus auf umweltverträgliche Weise mit regionalen Erzeugnissen und Produktionsweisen in Einklang bringen? Diese Fragen zu beantworten und die damit verbundenen Aufgaben im Rahmen der Alpenkonventions-Protokolle zu lösen, haben sich die Gemeinden in den Ammergauer Alpen verschrieben und als Plattform der interkommunalen Umsetzung im Jahre 2004 die Ammergauer Alpen GmbH gegründet.

Die Gemeinden der Ammergauer Alpen haben sich das Ziel gesetzt, touristisches Destinations- und regionales Produktmarketing so miteinander zu verschränken, dass innerhalb der Region Strukturen nachhaltiger Wertschöpfung entstehen - auf der Grundlage von Synergien zwischen Landwirtschaft, Produzenten, Handel, touristischen Leistungsträgern und Gastgewerbe. Gäste und Einheimische sollen durch entsprechende Maßnahmen im Binnen- und Außenmarketing für die Ziele gewonnen werden.

Als Urlaubsregion werben die Ammergauer Alpen mit regionalen Produkten aus nachhaltiger und umweltverträglicher Wertschöpfung der heimischen Landwirtschaft.
The Ammergauer Alpen advertise as holiday region with local produce from sustainable and environmentally-friendly activities of local agriculture.

Networking activities in tourism and regional economy circles in the town of the Ammergauer Alpen under a common brand

How can regional economy circles be supported in a sustainable way? How can the survival of country farms be guaranteed and the image of a living natural and cultural landscape be preserved? How can it be enhanced sustainably? How can the needs (and consequences) of modern tourism be harmonised in an environmentally friendly way with regional products and modes of production? Answering these questions and solving the connected tasks within the framework of the Alpine Conventions protocols, these are the tasks that the towns in the Ammergauer Alpen have set for themselves and as platform for the inter-town implementation in 2004 they have set up the Ammergauer Alpen GmbH.

The towns of the Ammergauer Alpen have set the objective, to intertwine the marketing of the tourism destination and of the regional products in such a way that within the region, facilities for sustainable value exploitation have been set up - on the principle of the synergies between agriculture, production, trade, tourism players and hospitality sectors. Guests and locals must be conquered through appropriate actions in domestic and foreign marketing.

Wandern zählt zu den sanften Formen des Tourismus, die Ammergauer Alpen bieten ca. 500 km gut ausgebaute Wanderwege unterschiedlicher Schwierigkeitsgrade.
Hiking is a health form of tourism, the Ammergauer Alpen offer around 500 km of well developed paths with various degrees of difficulty.

Polcenigo/I

Valorizzazione del patrimonio naturale, storico e culturale di Polcenigo come strumento per favorire un modello sostenibile di turismo

Svolgimento di azioni, coordinate anche con gli altri comuni limitrofi che prendono parte a DYNALP, mirate a valorizzare il patrimonio naturale e culturale locale e di incentivare uno sviluppo turistico compatibile con l'ambiente. Oltre al tema del paesaggio naturale, il progetto intende approfondire ricerche sulle attività umane legate al Fiume Livenza e sull'attività dei cuochi al fine di realizzare un percorso tematico lungo il Livenza e potenziare il Museo dell'Arte Cucinaria.

Obiettivo del progetto è di elaborare una strategia di sviluppo del turismo rurale, mediante la partecipazione di cittadini, operatori ed associazioni, in coordinamento con i comuni limitrofi, partendo dalla valorizzazione del patrimonio culturale e naturale del territorio.

Enhancement of the natural, historical and cultural heritage of Polcenigo as a means for favouring a sustainable model of tourism

Initiation of actions, coordinated with other local municipalities that take part in DYNALP, aimed at enhancing the natural and cultural heritage and at stimulating development of tourism compatible with the environment. Apart from the subject of the natural landscape, the project intends to further explore human activities connected to the Livenza river and to study the activity of the chefs in order to create an itinerary on the subject along the Livenza River and to upgrade the Museum of the Art of Cookery.

The aims of the project are: create a strategy for developing rural tourism, with the participation of citizens, businesses and associations, in coordination with local municipalities, starting with enhancing the cultural and natural heritage of the territory.

San Zeno di Montagna/I

La via dell'acqua attraverso le borgate di San Zeno

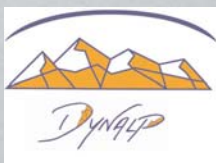
Azioni per la tutela e valorizzazione del territorio rurale tramite l'individuazione di un percorso tematico legato alle borgate ed alle fontane in esse presenti (paesaggio antropico e culturale) e nello stesso tempo legato al ciclo dell'acqua (dalla sorgente all'utilizzo, aspetto ambientale).

Obiettivo del progetto è di sensibilizzare cittadini, operatori e turisti sull'importanza dell'acqua, bene limitato e sempre più prezioso. Individuare quindi le specificità culturali e naturali e le testimonianze storiche presenti sul territorio ed integrare il territorio rurale (con i suoi operatori e le sue risorse) nel sistema turistico.

The water's course through the villages of San Zeno

Actions for the protection and enhancement of the rural territory by identifying a theme itinerary relating to the villages and the fountains located within them (human and cultural landscape) and at the same time connected to the hydrological cycle (from the source to its use, environmental aspect).

The goals of the project are to increase the awareness of citizens, businesses and tourists on the importance of the water, limited source and more and more precious, to characterize the cultural and natural specificities and the historical testimonies located in the territory and to integrate the rural territory (with its businesses and its resources) into the tourism system.

Siegsdorf/D

«Steinzeit Siegsdorf» Tourismus im Einklang mit Natur und Umwelt

Mit dem Projekt soll das Leben unserer Vorfahren in der Steinzeit anschaulich dargestellt und in einer unberührten Landschaft selbst miterlebt werden können. Längst vergessene Arbeiten wie Feuermachen, Getreidemalen oder Werkzeuge selbst herstellen sind Teil des Angebotes, das dazu beitragen soll, Walderlebnis und Umweltbewusstsein wieder tiefer im Bewusstsein der Bevölkerung zu verankern.

Die Ziele des Projekts sind die Förderung von Synergien im Bereich umweltverträglicher Tourismus mit Umweltbildung, die Unterstützung des Tourismus in der gesamten Region, die Steigerung der Auslastung von Beherbergungsbetrieben sowie die Vermittlung von naturnahen Angeboten für Schüler und Feriengäste und besonders auch für Familien.

In Zusammenarbeit mit dem Naturkunde- und Mammutmuseum Siegsdorf wird ein Konzept entwickelt, das bei einer konsequenten Durchführung des Angebots verspricht, ein starkes Markensymbol zu werden.

Das Bewusstsein für Natur, Kultur und Geschichte vor Ort wird durch Umweltbildung verbessert. Die heimische Tourismuswirtschaft verfügt mit dem "Steinszeitdorf" über ein attraktives Angebot, das zur besseren Auslastung der Vermieterbetriebe beitragen wird. Auch für Schulen wird im Rahmen des Naturkundeunterrichts ein erlebbares Angebot geschaffen.

Kinder bei steinzeitlicher Beschäftigung.
Children by stone age activities.

«Siegsdorf Stone Age» Tourism in Harmony with Nature and the Environment

Through this project, the life of our forefathers in the stone age is shown and can be experienced in a virgin landscape. Activities forgotten for a long time, such as fire lighting, cereal grinding or tools production are part of the offer, that must contribute to provide wood experience and environmental awareness deep in the souls of the population.

Goals: Creation of synergetic effects in environmentally compatible tourism, with environmental education. Promotion of tourism throughout the region. Increase in the occupancy rates of accommodation facilities and mediation of nature-related programmes for schoolchildren and holidaymakers and

especially also for families.

In collaboration with the museum of natural history and the mammoth museum in Siegsdorf a concept is developed that, through the appropriate implementation of the offer, can become a symbol.

The local awareness of nature, culture and history is raised through environmental education. Local tourism economy is based on the "town of the stone age" and is therefore attractive, which will contribute to better use of the accommodation providers. An offer to be enjoyed has been devised for students, within the framework of natural history lessons.

Steinzeitall bei Siegsdorf.
Stone age valley near Siegsdorf.

Telve Valsugana/I

Ambiente e storia sul Lagorai

Interventi di valorizzazione e di conoscenza dell'ambiente naturale e dell'identità storico-culturale del territorio del comune di Telve.

Obiettivo del progetto è quello di sviluppare il concetto di turismo ambientale e culturale ed al tempo stesso il senso di appartenenza della popolazione al proprio territorio e la conoscenza della propria storia e delle proprie radici. Inoltre, la valorizzazione dell'ambiente naturale e antropico che circonda l'abitato di Telve, con particolare riferimento alla fascia occupata dal bosco di castagno e caratterizzata dalla presenza dei ruderi dell'antico castello di Castellalto.

Svolgimento. Coinvolgimento della popolazione (sia singoli che associazioni e con una particolare attenzione ai giovani) in attività di animazione; divulgazione di informazioni sulla realtà locale tramite le nuove tecnologie. Assieme all'amministrazione comunale, il punto di riferimento ed il coordinatore in loco di tutte le attività sarà l'Associazione verso l'Ecomuseo del Lagorai che persegue per statuto finalità in piena sintonia con il progetto.

Oasi WWF di Valtrigona: studio preparatorio al giardino botanico.
WWF Valtrigona Oasis: preparatory study for the botanical garden.

Environment and history of the Lagorai

Actions to enhance and raise awareness of the natural environment and the historic-cultural identity of the municipality of Telve.

The goals of the project are: development of a concept for nature and culture tourism and at the same time development of the population's feeling of belonging to the territory and knowledge about the history of their own roots. Moreover, enhancement of the natural and human environment surrounding Telve, with reference to the section occupied by chestnut woods and characterized by the presence of the ruins of the ancient castle of Castellalto.

Laboratorio didattico di archeologia con la classe III della scuola elementare.
Archaeology educational workshop with the third year class of the primary school.

Implementation: Involvement of the population (both single individuals and associations, with particular attention to young people) in entertainment; spreading of information about the local area through new technologies. Together with the town administration, the point of reference and the local coordinator of all activities will be the Ecomuseo Association of the Lagorai which will pursue this purpose in full accordance with the project.

Regione Valli di Lugano/CH

Valorizzazione del patrimonio naturale e culturale per il marketing e il turismo nello spazio alpino

Messa in rete del patrimonio naturale, culturale e turistico delle tre Regioni e sinergie con i poli urbani (Lugano, Mendrisio, Chiasso) e con il Monte S. Giorgio (patrimonio Unesco).

Parole chiave: Castagno, Percorsi pedestri e ciclabili, Agriturismo, Rustici, Prodotti tipici, Muri a secco.

Analisi della situazione di quanto esiste già sul territorio e di come viene proposto in un contesto di sviluppo sostenibile. Si tratta di mettere in piedi un concetto di marketing territoriale sostenibile aspirando agli scopi seguenti:

- Sviluppare il turismo rurale
- Valorizzare le attività tradizionali
- Salvaguardare i paesaggi naturali e culturali
- Promuovere l'attività primaria.

1° Agosto, festa nazionale svizzera, in un agriturismo (Breno).
August 1st, Swiss bank holiday, in a farm holiday centre (Breno).

Enhancement of the natural and cultural heritage for Alpine marketing and tourism

Networking of the natural, cultural and tourist heritage of the three Regions and synergies with the urban centres (Lugano, Mendrisio, Chiasso) and with Monte S. Giorgio (Unesco heritage). Key words: Chestnut, paths and cycling routes, farm holidays, huts, typical products, dry-stone walls.

Analysis of the existing situation on the area and how it is offered within the framework of sustainable development. The idea is to set up a sustainable local marketing concept:

- Develop country tourism
- Enhance traditional activities
- Protect natural and cultural landscapes
- Promote primary activities

I bambini vendono i prodotti realizzati durante le giornate dedicate allo sviluppo sostenibile.
Children sell the products made during the sustainable development days.

Varen/CH

Eingangspforte Varen in den Regionalen Naturpark Pfynges

An den vier Hauptzugängen zum Pfyngwald werden Eingangspforten / Empfangsstrukturen geschaffen. Diese bieten allgemeine Informationen zum Naturpark, präsentieren das touristische Angebot in und um den «Natur- und Regionalpark», sind Treffpunkt für geführte Wanderungen und verfügen über minimale Infrastrukturen wie Toiletten, Pic-Nic Stelle, usw. Die Ausgestaltung der Eingangspforten soll - unter Vorbehalt klar definierter Randbedingungen - möglichst unterschiedlich sein und wird von den einzelnen Gemeinden gestaltet.

Die Ziele dieses Projektes sind die folgenden: Schaffen von Empfangsstrukturen an den Hauptzugängen zum «Regionalen Naturpark», Darstellung der Idee des «Regionalen Naturparks» - spezielle räumliche Verhältnisse, anstreben einer nachhaltigen Entwicklung, Voraussetzung eines speziellen Benutzerverhaltens, Möglichkeit zum Direktverkauf einheimischer landwirtschaftlicher Produkte, Informationsmöglichkeit über weitere touristischer Angebote um den «Regionalen Naturpark» (Hotels, Wellness, Veranstaltungen, usw.)

Varen Entrance Gate to the Pfynges Regional Nature Park

Entrance gates / visitor facilities are to be created at the four main access points to the Pfyng Forest. The facilities will provide general information on the nature park, showcase the tourist offers available in and around the Nature and Regional Park, provide a meeting point for guided hikes, and offer basic infrastructure such as toilets, a picnic site, etc. The design of the entrance gates is to be as different as possible for each individual municipality, subject to clearly defined general parameters.

The goals of this project are: the creation of visitor facilities at the main access points to the Regional Nature Park, the presentation of the idea of a Regional Nature Park - special spatial conditions, sustainable development objective, requirement of particular user behaviour, the Possibility of direct retail sales for local agricultural produce and the Information on other tourist offers around the Regional Nature Park (hotels, spa and leisure facilities, events, etc.)

Comeglians/I

Percorsi storici nel Comune di Comeglians

Sono state avviate azioni per il recupero dei sentieri storici, in particolare la ricostruzione dei percorsi rogazionali e professionali che si compivano in passato, l'individuazione di connessioni tra le diversità religiose del territorio, l'elaborazione di un insieme di interventi atti a riutilizzare le tracce della memoria dei luoghi. Gli itinerari potranno essere ripristinati con una funzione anche turistica in un contesto generale di riqualificazione e di promozione del territorio.

Obiettivo del progetto è quello di realizzare un nuovo modello di turismo rispettoso della cultura e delle tradizioni del territorio in modo da favorire le ricadute economiche a livello locale valorizzando elementi quali paesaggio, cultura, natura e prodotti agricoli.

Percorsi storici nel Comune di Comeglians

Embarking on actions to restore the historic itinerary: specifically, the reconstruction of the religious processional routes taken in the past, the assessment of connections between various religions of the territory, the preparation of a variety of actions for retracing the history of these places. The itineraries could also be restored with view to tourism in a general context of revitalising and promoting the territory.

The goals of the project are to achieve a new model of tourism that respects the culture and traditions of the territory with beneficial financial effects, enhancing elements such as landscape, culture, nature and agricultural products.

